

EVALUATIE CAMERATOEZICHT
OP OPENBARE PLAATSEN
tweemeting

EVALUATIE CAMERATOEZICHT
OP OPENBARE PLAATSEN
tweemeting

- eindrapport -

Drs. S.C.E.M. Hissel
Drs. S. Dekkers

Amsterdam, mei 2008
RegioPlan publicatienr. 1651

RegioPlan Beleidsonderzoek
Nieuwezijds Voorburgwal 35
1012 RD Amsterdam
Tel.: 020 - 5315315
Fax : 020 - 6265199

Onderzoek, uitgevoerd door RegioPlan
Beleidsonderzoek in opdracht van het
ministerie van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties.

INHOUDSOPGAVE

Samenvatting	1
1 Inleiding	1
1.1 Wet cameratoezicht op openbare plaatsen	1
1.2 Ontwikkelingen.....	1
1.3 Onderzoek.....	2
1.4 Leeswijzer	3
2 Cameratoezicht in gemeenten	5
2.1 Gebruik cameratoezicht	5
2.2 Plannen	7
3 Toepassing	9
3.1 Uitkijken en opnemen	9
3.2 Kenbaarheid en rechten betrokkenen.....	10
3.3 Samenwerking	11
3.4 Melding.....	11
3.5 Evaluatie	12
4 Besluitvorming	13
4.1 Besluitvorming.....	13
4.2 Afwegingen	13
4.3 Proportionaliteit en subsidiariteit	15
5 Ontwikkelingen in cameratoezicht	17
6 Publiek privatesamenwerking	19
6.1 Inleiding.....	19
6.2 Publiek versus privaat cameratoezicht	19
6.3 PPS-varianten	19
6.4 Samenvatting	27
7 Ervaren knelpunten in toepassing cameratoezicht	29
7.1 Inleiding.....	29
7.2 Wetgeving	30
7.3 Publiek versus privaat.....	31
7.4 Centralisering uitkijken.....	32
7.5 Techniek	33
7.6 Verwachtingen burgers.....	33
7.7 Conclusie en aanbevelingen.....	34

8	De effectiviteit van cameratoezicht	37
8.1	Inleiding.....	37
8.2	Beoordelingscriteria	37
8.3	Resultaten	38
8.4	Conclusie	40
	Literatuur	43
	Bijlagen	47
Bijlage 1	Kwaliteit evaluaties meta-analyse.....	49
Bijlage 2	Resultaten evaluaties meta-analyse	57
Bijlage 3	Methodeverantwoording	67
Bijlage 4	Tabellen	71

SAMENVATTING

Op 1 februari 2006 is de Wet cameratoezicht op openbare plaatsen in werking getreden. De wet houdt in dat de Gemeentewet is aangevuld (met artikel 151c) en de Wpolr (artikel 13) is gewijzigd. Cameratoezicht voor de handhaving van de openbare orde valt na inwerkingtreding niet meer onder de Wet Bescherming Persoonsgegevens (WBP). Sinds 1 januari 2008 is de Wpolr overgegaan in de Wet politiegegevens.

Bij de invoering van de wet is aan de Eerste en Tweede Kamer toegezegd, dat de wet wordt geëvalueerd in een vijfjarig monitoronderzoek naar cameratoezicht. In 2006 is de nulmeting van dit onderzoek uitgevoerd en in 2007 de éénmeting. Dit onderzoek betreft de tweemeting. Door gemeentelijke herindeling en door verschillen in responderende gemeenten (niet alle gemeenten die bij eerdere metingen hebben gerespondeerd, hebben bij de tweemeting ook deelgenomen aan het onderzoek en andersom) moeten vergelijkingen met de resultaten uit de nulmeting en éénmeting met enige voorzichtigheid worden geïnterpreteerd. Door samenvoegingen van gemeenten is de populatie verandert: er zijn, in vergelijking met de start van het monitoronderzoek, minder gemeenten en er zijn naar verhouding meer grote gemeenten. Naast voorzichtige vergelijkingen is het door middel van het monitoronderzoek mogelijk om een meerjarig beeld te krijgen en trends door te trekken.

De tweemeting bestaat uit een enquête onder Nederlandse gemeenten (de enquête is vrijwel identiek aan de enquêtes uit de nul- en éénmeting), een thematische verdieping over publiek-privatesamenwerking bij de inzet van cameratoezicht en een meta-analyse van evaluaties van cameratoezicht. De respons op de enquête is hoog, namelijk 91 procent. Dat betekent dat 404 van de 443 gemeenten hebben gerespondeerd. Daarnaast is een inventarisatie uitgevoerd naar knelpunten bij de invoering en toepassing van cameratoezicht.

Cameratoezicht in gemeenten

Het aantal gemeenten dat cameratoezicht inzet, is licht toegenomen in vergelijking met de éénmeting. Bijna een kwart (23%) van de Nederlandse gemeenten zet cameratoezicht op openbare plaatsen in. Van de responderende gemeenten woont de helft van de inwoners in een gemeente waar cameratoezicht op openbare plaatsen wordt toegepast.

Het is mogelijk dat er gemeenten hebben gerespondeerd waar het cameratoezicht onder de WBP valt. Omdat het cameratoezicht op openbare plaatsen betreft, zijn deze gemeenten meegenomen in de respons.

In grotere gemeenten vindt vaker cameratoezicht plaats dan in kleine gemeenten. Vooral in Noord-Brabant en Zuid-Holland zijn veel gemeenten met cameratoezicht. In de noordelijke provincies zijn er relatief weinig.

Cameratoezicht op openbare plaatsen wordt vooral toegepast in uitgaanscentra, winkelcentra, op bedrijventerreinen en op en rond stations of haltes voor openbaar vervoer. In tachtig procent van de gemeenten met cameratoezicht was de gemeente betrokken bij de initiatiefneming.

In iets meer dan de helft (54%) van de gemeenten bestaat het cameratoezicht langer dan drie jaar. Van de gemeenten met cameratoezicht heeft iets meer dan de helft plannen om het cameratoezicht uit te breiden. Het aantal gemeenten dat plannen heeft om cameratoezicht uit te breiden is toegenomen ten opzichte van de vorige meting. Van de gemeenten zonder cameratoezicht heeft veertien procent plannen om het komende jaar cameratoezicht in te voeren. Het aantal gemeenten dat plannen heeft om cameratoezicht in te voeren, is afgenomen ten opzichte van de vorige meting. Waarschijnlijk is dit ten gevolge van het toegenomen aantal gemeenten dat cameratoezicht het afgelopen jaar heeft ingevoerd.

Toepassing

In ruim drie vijfde (62%) worden de beelden altijd of op specifieke momenten live uitgekeken. Hierin is een toename van tien procent te constateren ten opzichte van de éénmeting. In een derde van de gemeenten met cameratoezicht worden de beelden uitsluitend achteraf bekeken in geval van bijzondere gebeurtenissen. Het uitkijken van beelden gebeurt in de meeste gemeenten door de politieorganisatie. In bijna alle gemeenten worden de beelden altijd of op specifieke momenten opgenomen.

In de nieuwe wetgeving zijn de mogelijkheden voor het bewaren van beelden uitgebreid van 7 dagen naar 28 dagen. Het blijkt dat er, net als in de eerdere metingen, weinig gebruik wordt gemaakt van deze verlengde termijn.

Ruim driekwart van de gemeenten gebruikt digitale camera's. Het aantal gemeenten dat maatregelen neemt om de beelden tegen manipuleren te beveiligen, is licht gestegen. Net als in de éénmeting gebruikt zo'n driekwart van de gemeenten camera's met extra functionaliteiten, zoals camera's die kunnen bewegen, camera's met zoekfuncties of camera's die bepaalde (delen van) gebouwen of personen onzichtbaar kunnen maken.

In alle gemeenten is het cameratoezicht kenbaar gemaakt aan het publiek. Hoe gemeenten dit kenbaar maken verschilt, maar het gebeurt voornamelijk door mededelingen op borden in het cameragebied, met publicaties in lokale bladen, door camera's zichtbaar op te hangen of, in mindere mate, via posters, folders en flyers. In ruim een kwart van de gemeenten is er geen mogelijkheid tot kennismaking van beelden door gefilmde personen en in bijna twee vijfde van de gemeenten kan men niet vragen om een correctie en/of verwijdering van beelden. Correctie houdt niet in dat camerabeelden kunnen worden gecorrigeerd, maar dat men een toelichting kan geven op wat er op de beelden te zien valt. In de praktijk blijken verzoeken om correctie of inzage echter nauwelijks voor te komen.

Registratie

In twee derde van de gemeenten met cameratoezicht is er een reglement met informatie over het doel, de werkwijze, de beheerder en de rechten van betrokkenen. Dit reglement is in 81 procent van de gevallen toegezonden aan het College bescherming persoonsgegevens(CBP).

Samenwerking

In veel gemeenten (82%) werkt het bestuur op het gebied van cameratoezicht samen met andere instanties. Dit is bijna altijd met de politie; hetgeen ook een wettelijke vereiste is aangezien de operationele regierol bij de politie ligt. De samenwerking met andere instanties bestaat uit overleg, het uitwisselen en verstrekken van beelden en gezamenlijke financiering. De kosten van cameratoezicht worden in bijna twee derde van de gemeenten gedragen door de overheid (gemeente en/of politie), in veertien procent van de gemeenten door particuliere ondernemingen of bedrijven en in een vijfde (21%) van de gemeenten worden de kosten gezamenlijk gedragen.

Opsporing

Camerabeelden worden niet alleen gebruikt voor toezicht, maar ook voor opsporingsdoeleinden (in 4/5 van de gemeenten) of door observatieteams van de politie (in 2/5 van de gemeenten). Van deze gemeenten heeft bijna driekwart een protocol of reglement, waarin procedures en afspraken over het bekijken van de beelden zijn vastgelegd. Van deze gemeenten heeft drie vijfde in het protocol of reglement ook vastgelegd of en hoe hulpdiensten moeten worden ingeschakeld wanneer een incident wordt geconstateerd tijdens het live uitkijken van de camerabeelden.

Besluitvorming

Van de gemeenten met cameratoezicht was de gemeente in tachtig procent van de gevallen betrokken bij de initiatiefneming. Vooral de gemeenteraad en het college van burgemeester en wethouders nemen besluiten over de toepassing hiervan. In ruim vier vijfde van de gemeenten is vooraf overleg geweest binnen de driehoek bestuur (burgemeester), Openbaar Ministerie en politie over de toepassing van cameratoezicht. In ruim de helft van de gemeenten is vooraf overleg geweest met omwonenden en in driekwart van de gemeenten is voor de invoering van cameratoezicht overleg geweest met ondernemers. In al deze gemeenten hebben de omwonenden en ondernemers (onder condities) ingestemd met cameratoezicht of hebben zij er om cameratoezicht gevraagd.

De belangrijkste aanleidingen voor gemeenten om cameratoezicht in te voeren zijn de wens om veiligheid te bevorderen en de wens om overlast te voorkomen. De belangrijkste reden voor gemeenten om geen cameratoezicht in te voeren is dat er geen aanleiding is voor of geen behoefte is aan cameratoezicht.

De belangrijkste doelen van cameratoezicht die gemeenten stellen, zijn de handhaving van en het toezicht op de openbare orde en de vergroting van de veiligheid van burgers. Bijna alle gemeenten hebben vóór de invoering van cameratoezicht andere maatregelen getroffen om de gestelde doelen te bereiken. Deze maatregelen bestaan vooral uit het plaatsen van meer verlichting en de intensivering van surveillance. De meest genoemde overweging om naast de reeds getroffen maatregelen cameratoezicht in te voeren, is dat cameratoezicht een goede aanvulling is op deze maatregelen.

Ontwikkeling in cameratoezicht

Het aantal inwoners (van de responderende gemeenten) dat in een gemeente woont waar cameratoezicht op openbare plaatsen wordt toegepast, is ten opzichte van de éénmeting toegenomen (50% tegenover 43% vorig jaar). Het aantal gemeenten zonder cameratoezicht dat plannen heeft om cameratoezicht in te voeren is afgenomen (38 in de tweemeting tegenover 53 gemeenten in de éénmeting), waarschijnlijk ten gevolge van het toegenomen aantal gemeenten dat cameratoezicht het afgelopen jaar heeft ingevoerd. In onderstaande tabel zijn de belangrijkste ontwikkelingen (vergelijking tussen de nul-, één- en tweemeting) met betrekking tot cameratoezicht opgenomen.

	Nulmeting	Eénmeting	Tweemeting
Aantal gemeenten met cameratoezicht	79	80	94
Aantal gemeenten met plannen voor uitbreiding cameratoezicht	37	42	45
Aantal gemeenten dat plannen heeft om cameratoezicht in te voeren	43	53	41
Percentage gemeenten dat beelden altijd live of op specifieke momenten live uitkijkt	60%	55%	62%
Percentage gemeenten dat beelden langer dan zeven dagen bewaart	16%	15%	18%
Percentage gemeenten dat digitale camera's gebruikt	62%	78%	77%
Percentage gemeenten waarin de camerabeelden zijn gebruikt door observatieteams van de politie	26%	30%	38%
Percentage gemeenten waarin beelden worden gebruikt voor opsporing	80%	82%	82%

Publiek-privatesamenwerking bij de inzet van cameratoezicht

Door de toename van cameratoezicht in het publieke domein, maar vooral ook van privaat cameratoezicht wordt er steeds meer nagedacht over een efficiëntere en effectievere inzet van beide vormen en daarmee over een samenwerking tussen publieke en private partijen. Cameratoezicht in het publieke domein is aan andere regels gebonden dan privaat cameratoezicht. Uit de verdieping in dit onderzoek zijn een aantal varianten van publiek-privatesamenwerking (PPS) naar voren gekomen. Er zijn veel verschillende aspecten waarop deze varianten onderscheiden kunnen worden. In dit rapport

is gekozen om de varianten te onderscheiden naar de wijze waarop beelden worden uitgekeken in de uitkijkrumtes.

Er zijn vier varianten te onderscheiden:

- Bij de eerste variant worden private en publieke beelden in gescheiden uitkijkrumtes uitgekeken. De private beelden worden in een privaat georganiseerde en gefinancierde uitkijkrumte bekeken. Het PPS-aspect aan deze variant is het feit dat de beelden rechtstreeks kunnen worden doorgezet naar de meldkamer van de politie.
- Ook bij de tweede variant worden private en publieke beelden in gescheiden uitkijkrumtes uitgekeken. Het verschil met de eerste variant is dat de private beelden worden uitgekeken in een ruimte die deels met 'publieke' gelden wordt gefinancierd.
- Bij de derde variant worden publieke en private beelden uitgekeken in dezelfde publieke toezichtrumte.
- Bij de vierde variant, tenslotte, worden publieke en private beelden uitgekeken in dezelfde private toezichtrumte.

Knelpunten bij de invoer van cameratoezicht

Bij de invoering en toepassing van cameratoezicht worden over het algemeen weinig belemmeringen ervaren. Op het gebied van de wetgeving bestaat soms discussie over de reikwijdte van het begrip handhaving van de openbare orde. Bovendien willen gemeenten, als het cameratoezicht er eenmaal is, het ook graag benutten voor andere doeleinden zoals leefbaarheid en toezicht. De wet- en regelgeving is verder niet altijd volledig bekend en/of duidelijk bij gemeenteambtenaren.

Op het gebied van publiek-privatesamenwerking is onduidelijk wat als uitgangspunt moet dienen bij het bepalen of cameratoezicht onder het publieke (Wet cameratoezicht op openbare plaatsen) of private (WBP) regime valt. Zowel het begrip openbare plaatsen wordt als uitgangspunt genomen om te bepalen onder welk juridisch regime het valt, maar ook het doel van het cameratoezicht dient als uitgangspunt. Ook wordt het scheiden van regimes bij het uitkijken van beelden in het kader van PPS als inefficiënt ervaren. Op het gebied van financiering, techniek en verwachtingen van burgers, zijn ook nog enkele knelpunten geïventariseerd.

De effectiviteit van cameratoezicht

De in de nul- en éénmeting uitgevoerde meta-evaluatie van evaluaties die door of in opdracht van gemeenten zijn uitgevoerd, is uitgebreid met vier verslagen.

Dit levert geen bijstelling op van de bij de nul- en éénmeting verkregen inzichten over de door gemeenten uitgevoerde evaluaties: cameratoezicht wordt vaak toegepast in een reeks van andere maatregelen om de veiligheid te bevorderen. De evaluaties laten geen eenduidig beeld zien van de effecten van cameratoezicht op veiligheid. In sommige gemeenten neemt de veiligheid toe, in andere juist af. Dit geldt zowel voor de objectieve als subjectieve

veiligheid (hoewel in de laatst toegevoegde evaluaties de subjectieve veiligheid in deze gemeenten is toegenomen en niet is afgenomen).

Aanbevelingen

De onderzoekresultaten hebben geleid tot de volgende aanbevelingen:

- Voor een goede meta-analyse is het van belang dat evaluaties op een meer gestandaardiseerde wijze worden uitgevoerd. Als alle evaluaties dezelfde onderzoeksopzet, bronnen en uitkomstmaten zouden hanteren, zouden er beter gefundeerde uitspraken kunnen worden gedaan over het effect van cameratoezicht.
- De wettelijke kaders bieden voldoende ruimte voor de bestaande diversiteit aan toepassingen van cameratoezicht. Gemeenten die de wet ruim willen interpreteren, kunnen goed gebruik maken van de ruimte die de regelgeving biedt. De belangrijkste knelpunten komen dan ook niet voort uit het feit dat de wetgeving te strikt is, maar meer uit het feit dat de wetgeving nog veel ruimte biedt aan een zeer grote diversiteit aan toepassingen. Het is van belang dat er duidelijkheid wordt gecreëerd over de voor- en nadelen van de verschillende toepassingsmogelijkheden van cameratoezicht, al dan niet gecentraliseerd of in publiek-privatesamenwerkingsvorm en welke randvoorwaarden bij de verschillende toepassingsmogelijkheden gelden.
- Een laatste aanbeveling is om de onduidelijkheid omtrent wet- en regelgeving weg te nemen door het geven van goede voorlichting. Een goed medium hiervoor is de handreiking cameratoezicht van het CCV. In deze handreiking kan aandacht worden besteed aan de volgende zaken of kunnen deze verder worden verduidelijkt:
 - De wettelijk regimes waaronder cameratoezicht kan worden toegepast en onder welke voorwaarden dit mogelijk is.
 - De reikwijdte van het begrip openbare orde.
 - De gewenste vormen van publiek-privatesamenwerking en de randvoorwaarden hiervoor.
 - Regionalisering van uitkijkrumtes en randvoorwaarden voor het creëren van deze uitkijkcentrales.
 - De politie dient als operationeel regisseur duidelijke (rand)voorwaarden te stellen ten aanzien van cameratoezicht.

1 INLEIDING

1.1 Wet cameratoezicht op openbare plaatsen

In april 2005 is de Wet cameratoezicht op openbare plaatsen aangenomen door zowel de Tweede als de Eerste Kamer. De wet is op 1 februari 2006 in werking getreden en bestaat uit een aanvulling op de Gemeentewet (met artikel 151c) en een wijziging van de Wet politieregisters (Wpolr, artikel 13). Sinds 1 januari 2008 is de Wpolr overgegaan in de Wet politiegegevens. Cameratoezicht voor de handhaving van de openbare orde valt na inwerkingtreding niet meer onder de Wet Bescherming Persoonsgegevens (WBP). De wet regelt dat de gemeenteraad de burgemeester bij verordening de bevoegdheid kan verlenen om te besluiten cameratoezicht toe te passen op een openbare plaats indien het belang van de handhaving van de openbare orde daartoe noodzaakt.

Belangrijke wijzigingen ten opzichte van de eerdere regelgeving rondom cameratoezicht (WBP) zijn de verlenging van de bewaartermijn en de verbreding van de mogelijkheden om beelden in te zetten voor opsporing en vervolging (het identificeren van verdachten, maar ook het opsporen van getuigen). Camerabeelden vallen onder de Wet politiegegevens, wat betekent dat de beelden onder voorwaarden beschikbaar zijn als opsporingsmateriaal. Vóór het ingaan van de Wet cameratoezicht op openbare plaatsen konden beelden ook al gebruikt worden voor de opsporing, maar moest de politie gemeenten vragen beelden ter beschikking te stellen en moest de officier van justitie beelden vorderen. Dit was echter niet expliciet opgenomen in de wetgeving.

1.2 Ontwikkelingen

In de afgelopen jaren heeft cameratoezicht een flinke ontwikkeling doorgemaakt, niet alleen in technisch opzicht, maar, zo blijkt uit evaluaties van gemeenten, ook in hoe burgers denken over cameratoezicht en de daarmee gepaard gaande inbreuken op hun privacy. Toegenomen onveiligheidsgevoelens bij burgers zorgen voor een steeds breder draagvlak voor de inzet van cameratoezicht als toezichtinstrument.

Er zijn hoge verwachtingen van het inzetten van cameratoezicht. Hierbij moet niet uit het oog worden verloren dat alleen het inzetten van camera's niet genoeg is voor het verbeteren van de objectieve en subjectieve veiligheid. Het is van belang voldoende aandacht te besteden aan de organisatie en het beheer van het toezicht. Het steeds vaker inzetten van camera's leidt tot een toenemende toezichtsdruk. Dit betekent dat er steeds meer mensen nodig zijn

om alle camerabeelden uit te kijken en er zal worden gezocht naar manieren om het uitkijken van beelden efficiënter te maken. Intelligent cameratoezicht wordt daarom steeds belangrijker. Ook moet de apparatuur regelmatig worden gecontroleerd op technische defecten.

Cameratoezicht maakt een ontwikkeling door, maar deze vorm van toezicht wordt nog lang niet in alle gemeenten geëvalueerd. Indien wel wordt geëvalueerd, scoren evaluaties matig op een schaal voor de validiteit van effectevaluaties. Dit betekent dat het lastig is om goed onderbouwde uitspraken te doen over de werking van cameratoezicht. Om dit in de toekomst beter te kunnen doen, is het belangrijk dat evaluaties op een meer gestandaardiseerde wijze worden uitgevoerd.

1.3 Onderzoek

Aan de Eerste en Tweede Kamer is toegezegd dat de Wet cameratoezicht op openbare plaatsen wordt geëvalueerd. De kamers zullen jaarlijks worden geïnformeerd over de ontwikkelingen inzake aard en omvang, alsmede de effectiviteit van cameratoezicht op openbare plaatsen in Nederlandse gemeenten. Regioplan heeft daarom in 2005 de opdracht gekregen om een vijfjarig monitoronderzoek uit te voeren. Elk jaar wordt een enquête uitgevoerd onder alle Nederlandse gemeenten. Jaarlijks is er een thematische verdieping en wordt een meta-analyse uitgevoerd op evaluaties van cameratoezicht die door of in opdracht van gemeenten wordt uitgevoerd. Dit jaar is bovendien als extra onderdeel een inventarisatie uitgevoerd naar knelpunten bij de invoering en toepassing van cameratoezicht.

Uit de respons blijkt dat er gemeenten zijn met cameratoezicht op bijvoorbeeld bedrijventerreinen. Dit betreft cameratoezicht op openbare plaatsen maar valt vaak onder de WBP. Omdat het cameratoezicht op openbare plaatsen betreft, zijn deze gemeenten meegenomen in de respons.

De nulmeting heeft begin 2006 plaatsgevonden en de éénmeting begin 2007. Het voorliggend onderzoek is de tweemeting en bestaat uit eerder genoemde onderdelen:

- a) *Enquête onder Nederlandse gemeenten.* De respons op de enquête bedraagt 91 procent. Door de verschillen in respons zijn de resultaten van de éénmeting en de tweemeting niet één-op-één vergelijkbaar.
- b) *Thematische verdieping.* De thematische verdieping is gericht op publiek-privatesamenwerking bij cameratoezicht. Er zijn tien interviews gehouden met onder andere vertegenwoordigers van gemeenten, politie en bedrijven die kennis hebben van, dan wel betrokken zijn bij deze samenwerkingsvorm.
- c) *Knelpunteninventarisatie.* Vanuit de ministeries van BZK en Justitie is de vraag gerezen of er in de praktijk belemmeringen worden ervaren bij het organiseren van cameratoezicht. Dit jaar is daarom, naast de reguliere

evaluatie, een inventarisatie uitgevoerd naar knelpunten bij de invoer en toepassing van cameratoezicht.

- d) *Meta-evaluatie*. Niet elke gemeente evalueert de effecten van het inzetten van cameratoezicht. Gemeenten die wel evalueren, doen dit elk op hun eigen wijze. In de meta-evaluatie wordt besproken op welke wijze dit gebeurt en wat de uitkomsten zijn van de evaluaties.

Een uitgebreide methodeverantwoording van de onderzoekswerkzaamheden is opgenomen in de bijlage 3.

1.4 Leeswijzer

In hoofdstuk 2, 3 en 4 worden de resultaten van de enquête onder Nederlandse gemeenten besproken. In hoofdstuk 5 wordt een vergelijking gemaakt met de éénmeting. Hoofdstuk 6 behandelt publiek-privatesamenwerking bij de toepassing van cameratoezicht en de opvolging van camerabeelden. In hoofdstuk 7 worden knelpunten bij de invoering en toepassing van cameratoezicht beschreven. In hoofdstuk 8 volgt de meta-analyse van evaluaties, die door of in opdracht van gemeenten zijn uitgevoerd.

2 CAMERATOEZICHT IN GEMEENTEN

2.1 Gebruik cameratoezicht

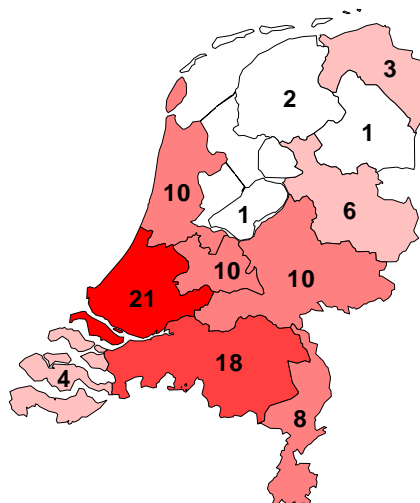
Van de 443 gemeenten hebben 404 gemeenten een vragenlijst geretourneerd (91%). Van de responderende gemeenten hebben er 94 camera's ingezet voor toezicht op openbare plaatsen (23%). Grote gemeenten hebben relatief vaker cameratoezicht dan kleinere gemeenten (zie tabel 2.1).

Tabel 2.1 Gebruik cameratoezicht naar gemeentegrootte (N=404)

Gemeentegrootte	Wel gebruik	Geen gebruik
0-50.000 inwoners	51 (14,9%)	292 (85,1%)
50.000-100.000 inwoners	21 (58,3%)	15 (41,7%)
100.000-150.000 inwoners	10 (76,9%)	3 (23,1%)
150.000-200.000 inwoners	6 (100,0%)	0 (0%)
Meer dan 200.000 inwoners	6 (100,0%)	0 (0%)
Totaal	94 (23,3%)	310 (76,7%)

Van de responderende gemeenten woont de helft van de inwoners (49,7%) in een gemeente waar cameratoezicht op openbare plaatsen wordt toegepast. In figuur 2.1 is het cameratoezicht naar provincie weergegeven. Vooral in Noord-Brabant en in Zuid-Holland zijn er, net als in de éénmeting, wederom veel gemeenten met cameratoezicht.

Figuur 2.1 Gemeenten met cameratoezicht per provincie, absoluut (N=404)

In tabel 2.2 is weergegeven op welke plaatsen gemeenten cameratoezicht hebben en over hoeveel locaties het cameratoezicht is verspreid. Cameratoezicht wordt voornamelijk toegepast in uitgaanscentra, in winkelcentra en op bedrijventerreinen.

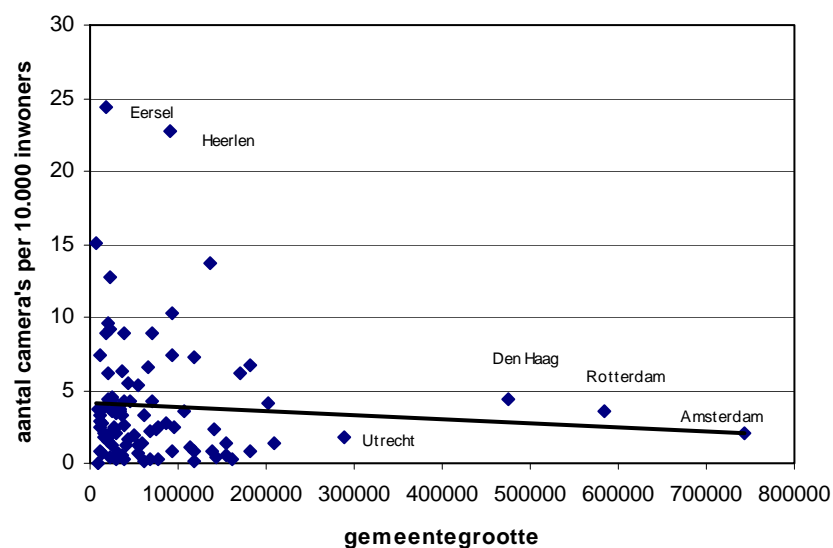
Tabel 2.2 Plaatsen binnen gemeenten met cameratoezicht per locatie (N=94)

Plaats	Aantal gemeenten met cameratoezicht op deze locatie	Aantal locaties
Uitgaanscentrum	32	63
Winkelcentrum	24	48
Bedrijventerrein	21	55
Station of halte openbaar vervoer	19	27
Stationsplein	11	13
Parkeerplaats (openbare parkeerplaats of een door de burgemeester aangewezen plaats voor cameratoezicht)	9	15
Speciale buurten (bijvoorbeeld gebieden met prostitutie)	7	15
Openbare gebouwen	7	7
Ruimten rondom voetbalstadion	2	2
Anders, nl*	13	6

* Bij de antwoordmogelijkheid 'anders' zijn door gemeenten onder andere genoemd: brug, jachthaven en strand.

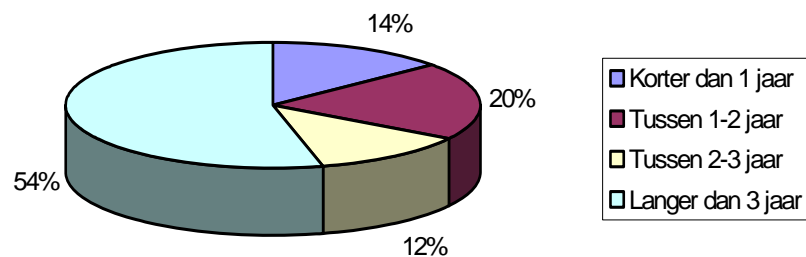
In figuur 2.2 is het aantal camera's per 10.000 inwoners naar gemeentegrootte weergegeven. De trendlijn laat zien dat het aantal camera's per 10.000 afneemt als de gemeentegrootte toeneemt. Opvallend is het hoge aantal camera's per 10.000 inwoners in Eersel en Heerlen.

Figuur 2.2 Aantal camera's per 10.000 inwoners naar gemeentegrootte

Bij 54 procent van de gemeenten bestaat het cameratoezicht al langer dan drie jaar. Bij grote gemeenten (meer dan 100.000 inwoners) bestaat het cameratoezicht langer dan bij kleine gemeenten (minder dan 100.000 inwoners). In figuur 2.3 is weergegeven hoe lang het cameratoezicht al wordt toegepast.

Figuur 2.3 Hoe lang hebben gemeenten al cameratoezicht? (N=91)

2.2 Plannen

Iets meer dan de helft van de gemeenten met cameratoezicht geeft aan plannen te hebben om het cameratoezicht uit te breiden.

Twaalf procent van de gemeenten zonder cameratoezicht geeft aan plannen te hebben om het komende jaar cameratoezicht in te voeren.

In het eerste hoofdstuk is de regelgeving omtrent cameratoezicht toegelicht. De gemeenten is gevraagd of zij consequenties hebben ondervonden van de verandering in het wettelijke regime voor cameratoezicht. Zeventig procent van de gemeenten heeft geen consequenties ondervonden, onder andere omdat cameratoezicht pas het afgelopen jaar is ingevoerd. Dertig procent van de gemeenten heeft consequenties ondervonden. Onder andere werd genoemd:

- Een aanpassing in de APV is noodzakelijk.
- Een aanpassing in de aanwijzingsbevoegdheid is noodzakelijk.
- Cameratoezicht heeft nu een wettelijke basis. Dit biedt betrokken partijen een kader waar binnen gewerkt moet worden.
- Er is meer duidelijkheid gekomen omtrent regelgeving.
- Cameratoezicht voldoet niet meer aan de wettelijke bepalingen.
- De wetgeving is stringenter: er zijn striktere eisen en een stevigere onderbouwing is nodig.
- Cameratoezicht is beter te reguleren en met meer waarborgen omkleed.
- De politie gaat de operationele regie voeren.
- Een andere toezichtruimte is vereist.
- De bewaartermijn van beelden is veranderd.

3 TOEPASSING

3.1 Uitkijken en opnemen

Hoe en op welk moment beelden worden gebruikt en uitgekeken, verschilt per gemeente. Een derde (33%) van de gemeenten met cameratoezicht bekijkt de beelden uitsluitend achteraf in geval van bijzondere gebeurtenissen. In andere gemeenten worden de beelden altijd (10%) of soms (54%) live uitgekeken.¹ De beelden kijkt men live uit op momenten die samenhangen met het karakter van het gebied waarin de camera's worden geïnstalleerd. In de uitgaanscentra zijn dit de nachtelijke uren, net als op bedrijventerreinen; in winkelcentra zijn het voornamelijk de uren overdag.

Het uitkijken van beelden gebeurt in de meeste gemeenten door de politieorganisatie (53%). In de overige gemeenten worden de beelden uitgekeken door particuliere beveiligingsorganisaties (17%), gemeenteambtenaren (15%), door overige organisaties, zoals openbaar vervoerorganisaties of door een combinatie van de gemeente en particuliere organisaties (14%).

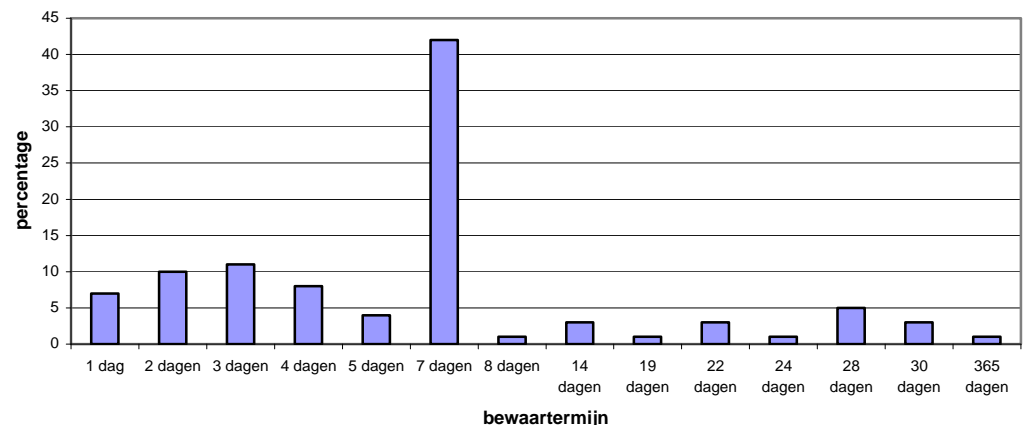
In bijna alle gemeenten met cameratoezicht worden de beelden altijd (89%) of op specifieke momenten (9%) opgenomen. Twee procent van de gemeenten geeft aan de beelden niet op te nemen.

Het opnemen van beelden gebeurt op verschillende manieren. 77 procent van de gemeenten neemt beelden digitaal op, achttien procent neemt beelden analoog op met terugzoekfuncties en vier procent neemt analoog op zonder specifieke terugzoekfuncties. Eén gemeente (1%) neemt de beelden deels analoog en deels digitaal met terugzoekfunctie op.

In figuur 3.1 is weergegeven welke bewaartermijnen gemeenten hanteren. In ruim twee vijfde (42%) van de gemeenten worden de beelden zeven dagen bewaard.

¹ In gemeenten waar altijd live wordt uitgekeken, betekent dit dat live wordt uitgekeken op alle momenten waarop de beelden worden opgenomen. Bij de overige drie procent van de gemeenten is de wijze van uitkijken nog onderdeel van overleggen, betreffen het camera's met bewegingsmelders of valt het camerasysteem onder het RWS-regime.

Figuur 3.1 Bewaartermijnen voor opgenomen beelden (N=74)

In tachtig procent van de gemeenten met cameratoezicht zijn bijzondere maatregelen genomen om de beelden tegen manipuleren te beveiligen: fysieke beveiliging, zoals het opslaan van beelden in een afgesloten ruimte (80%); digitale beveiliging, zoals wachtwoorden (65%) en organisatorische beveiliging, zoals het vastleggen van bevoegdheden (68%).

Ruim driekwart (77%) van de gemeenten met cameratoezicht heeft camera's met bijzondere basale functies. De meest voorkomende functies zijn camera's die kunnen bewegen (57% van de gemeenten met cameratoezicht heeft camera's met deze functie), camera's die bepaalde delen van gebouwen of personen onzichtbaar kunnen maken (41%) en camera's met zoekfuncties (36%).

3.2 Kenbaarheid en rechten betrokkenen

In alle gemeenten is het cameratoezicht kenbaar voor het publiek. De wijze waarop het toezicht kenbaar wordt gemaakt, verschilt per gemeente. Het meest gebeurt dit door mededelingen op borden in het gebied waar het cameratoezicht wordt toegepast (97%), met publicaties in lokale bladen (71%), doordat camera's duidelijk zichtbaar zijn opgehangen (64%) en/of door poster, folders en flyers (16%).

In ruim een kwart (28%) van de gemeenten is er geen mogelijkheid tot kennisneming van beelden door gefilmde personen. In de andere driekwart van de gemeenten is dat wel mogelijk via een schriftelijk of mondeling verzoek. In bijna twee vijfde (39%) van de gemeenten kan men niet vragen om een correctie en/of verwijdering. Bij een correctie is het niet mogelijk om de beelden te wijzigen, maar kan men een toelichting geven op wat er op de beelden te zien is. In de overige gemeenten kan wel gevraagd worden om correctie en/of verwijdering via een schriftelijk of mondeling verzoek. Dergelijke verzoeken komen echter zelden voor: in 2007 werd er in vijf gemeenten een verzoek om kennisneming of verwijdering van beelden

ingediend. In ruim de helft van de gemeenten (53%) is er een klachtenregeling voor burgers.

3.3 Samenwerking

In een grote meerderheid van de gemeenten werkt het bestuur bij cameratoezicht samen met andere instanties (82%). Deze samenwerking is bijna altijd met de politie (96%). Ook wordt samengewerkt met het Openbaar Ministerie (40%), met stadswacht en gemeentelijk toezichthouders (37%), bedrijven (32%), openbaarvervoerbedrijven (32%), particuliere beveiligingsorganisaties (30%), winkelcentra (13%) of andere organisaties zoals betaaldvoetbalorganisaties of buurtorganisaties (13%).

Deze samenwerking bestaat voornamelijk uit periodiek overleg (59%), incidenteel overleg (49%), het uitwisselen en verstrekken van beelden (43%) en gezamenlijke financiering (33%).

In 64 procent van de gemeenten worden de kosten van cameratoezicht gedragen door de gemeente en/of de politie, in veertien procent van de gemeenten worden de kosten gedragen door particulieren ondernemingen of bedrijven. In 21 procent van de gemeenten worden de kosten gezamenlijk gedragen door de overheid en particuliere ondernemingen.

De camera's worden niet alleen voor toezicht gebruikt. In ruim vier vijfde (82%) van de gemeenten zijn de beelden wel eens voor opsporing gebruikt. In bijna twee vijfde (38%) van de gemeenten is door observatieteams van de politie gebruikgemaakt van de beelden van gemeentelijke camera's.

Bijna driekwart (73%) van de gemeenten met cameratoezicht heeft een protocol of reglement waarin procedures en afspraken over het bekijken van de beelden zijn vastgelegd. Drie vijfde (60%) van deze gemeenten heeft in een protocol of reglement vastgelegd of en hoe hulpdiensten moeten worden ingeschakeld wanneer een incident wordt geconstateerd tijdens het live uitkijken van de camerabeelden.

3.4 Melding

In twee derde (68%) van de gemeenten is er een reglement met informatie over het doel, de werkwijze, de beheerder en de rechten van betrokkenen. Dit reglement is in 81 procent van de gevallen toegezonden aan het CBP.

De redenen waarom er geen reglement is, zijn onder andere:

- Het cameratoezicht betreft een proef. Bij continuering zal een reglement worden opgesteld.
- De huidige situatie dient nog te worden aangepast aan de nieuwe regelgeving.
- Het reglement is nog in ontwikkeling.
- De gemeente ziet de toegevoegde waarde of noodzaak er niet van in.
- Het initiatief komt vanuit (een stichting van) het bedrijfsleven.

3.5 Evaluatie

Bijna drie vijfde van de gemeenten (52 gemeenten) met cameratoezicht geeft aan het effect van cameratoezicht te hebben gemeten.

Van de gemeenten met meer dan 150.000 inwoners heeft 75 procent (9 van de 12 gemeenten) het cameratoezicht geëvalueerd. Kleine gemeenten (tot 50.000 inwoners) evalueren het minst vaak: 21 van de 48 gemeenten (44%) hebben het cameratoezicht geëvalueerd. Van de gemeenten met een inwonertal tussen de 50.000 en 150.000 inwoners hebben 22 gemeenten (71%) het toezicht geëvalueerd en negen gemeenten niet.

Van de gemeenten die aangeven het cameratoezicht te hebben geëvalueerd, zeggen er 16 (31%) dat de effectmeting heeft geleid tot bijstelling van het beleid over cameratoezicht.

Daarbij zijn onder andere de volgende bijstellingen genoemd:

- Het cameratoezicht is geprofessionaliseerd: beelden worden live uitgekeken en er komt een combinatie van permanent en flexibel cameratoezicht.
- De gebieden met cameratoezicht zijn uitgebreid.
- Het cameratoezicht is afgeschaft.
- Het doel van cameratoezicht is duidelijker aangegeven.

In ruim twee vijfde van de gemeenten met cameratoezicht is het effect niet gemeten. Daarvoor zijn de volgende redenen:

- Cameratoezicht is in voorbereiding. De diverse documenten worden binnenkort in de driehoek geaccordeerd.
- Cameratoezicht is pas sinds kort in gebruik.
- Er gaat (binnenkort) een evaluatie plaatsvinden.
- Een evaluatie heeft geen zin omdat er geen nulmeting is uitgevoerd.
- Het cameratoezicht is een aangelegenheid van het bedrijfsleven.
- Een evaluatie is niet haalbaar vanwege capaciteitsproblemen.
- Uit informatie van de politie blijkt dat de maatregelen effectief zijn. Verder zijn er geen klachten ingediend.

4 BESLUITVORMING

4.1 Besluitvorming

Het verschilt per gemeente wie het initiatief neemt tot cameratoezicht en wie hierover besluit. Van de gemeenten met cameratoezicht was de gemeente in tachtig procent van de gevallen betrokken bij de initiatiefneming. De politie was in 37 procent van de gevallen betrokken bij de initiatiefneming en bedrijven op bedrijventerreinen in 21 procent van de gevallen. In mindere mate waren de Nederlandse Spoorwegen (10%), horecaondernemers (5%), overige ondernemers (7%), het Openbaar Ministerie (5%) en burgers (4%) betrokken. Door elf procent van de gemeenten met cameratoezicht werd daarnaast nog een andere partij genoemd die betrokken was bij de initiatiefnemer, zoals de Reddingsbrigade. Het is daarbij niet bekend of deze initiatieven worden genomen in het kader van het handhaven van de openbare orde. Besluiten over de toepassing van cameratoezicht worden vooral genomen door de gemeenteraad en het college van burgemeester en wethouders. In gemeenten zonder cameratoezicht vindt er in drie vijfde (60%) van de gevallen geen besluitvorming plaats over het al dan niet toepassen van cameratoezicht. In ruim een kwart van de gemeenten zonder cameratoezicht (28%) zijn burgemeester en wethouders bij dit besluit betrokken.

In 82 procent van de gemeenten met cameratoezicht is vooraf overleg geweest binnen de driehoek bestuur (burgemeester), Openbaar Ministerie en politie. In meer dan de helft (53%) van de gemeenten met cameratoezicht is vooraf overleg geweest met omwonenden. In driekwart (74%) van de gemeenten met cameratoezicht is vooraf overleg geweest met ondernemers. In al deze gemeenten hebben de bewoners respectievelijk de ondernemers (onder condities) ingestemd met het cameratoezicht of hebben zij om cameratoezicht gevraagd. In de overige gemeenten is geen overleg geweest met omwonenden en/of ondernemers, voornamelijk omdat er geen mensen in de directe omgeving wonen, er geen ondernemingen in de directe omgeving zijn gevestigd of omdat het cameratoezicht de omwonenden of ondernemers nauwelijks treft.

4.2 Afwegingen

Gemeenten met cameratoezicht

75 procent van de gemeenten noemt meer dan één aanleiding om cameratoezicht in te voeren. De belangrijkste aanleidingen (zie tabel 4.1) zijn de wens om veiligheid te bevorderen (63%) en overlast (60%).

Tabel 4.1 Aanleiding voor het toepassen van cameratoezicht (N=94)

Aanleiding	Percentages*
De wens om veiligheid te bevorderen	63
Overlast	60
Vandalisme (publieke eigendommen)	44
Diefstal	33
Lastig vallen/bedreigen van publiek	26
Vechtpartijen	26
Dealen en drugsgebruik	20
Anders**	11

* De percentages tellen niet op tot 100 procent, omdat gemeenten meer dan één antwoord konden geven.

** Bij de antwoordmogelijkheid 'anders' noemen gemeenten onder andere tegengaan (uitgaans)geweld en vernieling particulier eigendom.

In paragraaf 2.2 staat vermeld dat iets meer dan de helft van de gemeenten met cameratoezicht plannen heeft om het cameratoezicht uit te breiden. De belangrijkste aanleidingen voor de uitbreiding zijn dezelfde als voor de invoering van cameratoezicht, namelijk overlast en de wens om veiligheid te bevorderen.

Gemeenten zonder cameratoezicht

Gemeenten zonder cameratoezicht hebben de volgende redenen om deze vorm van toezicht niet in te voeren:

- Bijna alle gemeenten zonder cameratoezicht geven aan dat er geen aanleiding is voor of behoefte is aan cameratoezicht. In deze gemeenten is de problematiek niet van dien aard dat de inzet van camera's noodzakelijk is of zijn andere maatregelen voor de aanpak van problematiek afdoende.
- Veertien procent van de gemeenten geeft (onder andere) als reden aan dat de kosten voor cameratoezicht te hoog zijn.
- Door zes procent van de gemeenten wordt als (één van de) reden(en) aangegeven dat er onvoldoende draagvlak is voor cameratoezicht.

Zeventien procent van de gemeenten zonder cameratoezicht geeft aan dat de inzet van cameratoezicht nooit aan de orde is geweest. Een aantal gemeenten geeft aan dat de discussie over het al dan niet inzetten van cameratoezicht op dit moment nog gaande is.

Van de gemeenten zonder cameratoezicht heeft veertien procent plannen om deze vorm van toezicht in 2008 in te voeren. Ook voor deze gemeenten zijn overlast en de wens om veiligheid te bevorderen veelgenoemde redenen om cameratoezicht in te voeren. Ook vandalisme van publieke eigendommen wordt vaak genoemd als (één van de) overweging(en) om cameratoezicht in te willen voeren.

4.3 Proportionaliteit en subsidiariteit

In deze paragraaf worden de eisen van proportionaliteit en subsidiariteit besproken die het CBP heeft gesteld in 'Camera's in het publieke domein'. Deze eisen houden in dat de beperking van het recht op privacy door toepassing van cameratoezicht in een juist verhouding moet staan tot het nagestreefde doel en dat het doel niet op een minder ingrijpende wijze kan worden bereikt. Om te inventariseren of gemeenten aan deze eisen hebben voldaan, is aan gemeenten gevraagd:

1. Welke doelen met het cameratoezicht moeten worden bereikt.
2. Welke maatregelen zijn getroffen om deze doelen te bereiken zonder dat cameratoezicht nodig zou zijn.
3. Welke overwegingen het invoeren van cameratoezicht noodzakelijk hebben gemaakt.

1. Doelen cameratoezicht

De belangrijkste doelen van cameratoezicht die gemeenten stellen, zijn de handhaving van en het toezicht op de openbare orde (75%) en de vergroting van de veiligheid van burgers (73%). In tabel 4.2 is verder te zien dat de algemeen preventieve functie van cameratoezicht voor twee derde van de gemeenten en het weren van overlast voor ruim de helft van de gemeenten vooraf gestelde doelen van cameratoezicht zijn.

Tabel 4.2 Gestelde doelen voor invoering cameratoezicht (N=92)

Doel	Percentages*
Handhaving en toezicht openbare orde	75**
Vergroting van de veiligheid van burgers	73
Cameratoezicht heeft een algemeen preventieve functie	66
Weren van overlast	52
Meer effectieve inzet politie	46
Verbetering opsporing	44
Extra toezicht	36
Inbraakpreventie	33
Anders***	9

* De percentages tellen niet op tot 100 procent, omdat gemeenten meer dan één antwoord konden geven.

** Dit percentage is geen 100 procent, terwijl 'handhaving en toezicht openbare orde' volgens de wet een voorwaarde is voor de toepassing van cameratoezicht. Mogelijke redenen hiervoor zijn interpretatieverschillen bij de respondenten (overlap met het gestelde doel 'weren van overlast') en de mogelijkheid dat er gemeenten tussen zitten waar het cameratoezicht onder de WBP valt.

*** Bij de antwoordmogelijkheid 'anders' noemen gemeenten onder anderen tegengaan van autodiefstal, fietsendiefstal, verhogen van het veiligheidsgevoel en terrorismebestrijding.

2 *Getroffen maatregelen*

Bijna alle gemeenten (93%) hebben vóór invoering van cameratoezicht andere maatregelen getroffen om de gestelde doelen te bereiken. In driekwart van de gemeenten bestonden deze maatregelen onder andere uit meer verlichting en in ruim twee derde van de gemeenten is ook de surveillance geïntensiveerd (zie tabel 4.3).

Tabel 4.3 Getroffen maatregelen vóór invoering cameratoezicht (N=86)

Maatregel	Percentages*
Meer verlichting	74
Meer surveillance	69
Andere ruimtelijke inrichting	48
Voorschriften horeca	44
Afspraken scholen	8
Anders**	28

* De percentages tellen niet op tot 100 procent, omdat gemeenten meer dan één antwoord konden geven.

** Bij de antwoordmogelijkheid 'anders' noemen gemeenten onder andere de inzet van een jongerenwerker en inbraakwerende voorzieningen.

3 *Overwegingen invoering cameratoezicht*

Ondanks de overige getroffen maatregelen is toch besloten tot cameratoezicht. De belangrijkste overweging hiervoor (zie tabel 4.4) was dat cameratoezicht een goede aanvulling is op andere maatregelen (35%).

Tabel 4.4 Overwegingen voor besluit noodzakelijkheid cameratoezicht (N=51)

Overweging	Percentages
Cameratoezicht is een goede aanvulling op andere maatregelen	35
Ernst van de problematiek	29
Andere maatregelen hebben onvoldoende effect	10
Cameratoezicht is effectiever dan andere maatregelen	10
Geen politiecapaciteit	2
Goedkoper dan andere maatregelen	2
Anders*	12

* Bij de antwoordmogelijkheid 'anders' noemen gemeenten onder andere initiatief van het bedrijfsleven.

5 ONTWIKKELING IN CAMERATOEZICHT

In dit hoofdstuk wordt een vergelijking gemaakt met de resultaten van de enquête uit de éénmeting. Het doel van deze vergelijking is om eventuele ontwikkelingen in cameratoezicht te signaleren. 26 gemeenten die bij de éénmeting hebben gerespondeerd, hebben dit jaar niet meegewerkt. Daar staat tegenover dat dit jaar 21 gemeenten hebben gerespondeerd die niet aan de éénmeting hebben deelgenomen. Van de gemeenten die bij de tweemeting niet hebben gerespondeerd, hadden zes gemeenten in de éénmeting cameratoezicht. Bij de gemeenten die dit jaar voor het eerst mee hebben gedaan aan het onderzoek zijn drie gemeenten met cameratoezicht. Gezien de verschillen in de responderende gemeenten moeten onderstaande bevindingen met enige voorzichtigheid worden geïnterpreteerd.

Het aantal gemeenten dat cameratoezicht inzet, is toegenomen (94 versus 80 gemeenten vorig jaar). Het aantal inwoners (van de responderende gemeenten) dat in een gemeente woont waar cameratoezicht op openbare plaatsen wordt toegepast, is eveneens toegenomen (50% tegenover 43% vorig jaar). Het aantal gemeenten dat plannen heeft om het cameratoezicht uit te breiden is toegenomen (45 gemeenten in de tweemeting tegenover 42 in de éénmeting). Het aantal gemeenten zonder cameratoezicht dat plannen heeft om cameratoezicht in te voeren is afgenomen (38 in de tweemeting tegenover 53 gemeenten in de éénmeting), waarschijnlijk ten gevolge van het toegenomen aantal gemeenten dat cameratoezicht het afgelopen jaar heeft ingevoerd. Hieruit blijkt dat de in de éénmeting geconstateerde toename in het gebruik van cameratoezicht nog aanwezig is.

Het percentage gemeenten met cameratoezicht dat de beelden live uitkijkt is toegenomen (62% tegenover 55% vorig jaar). Het uitkijken van beelden gebeurt in verhouding minder vaak door de politieorganisatie (53% tegenover 59% vorig jaar) en vaker door particuliere beveiligingsorganisaties (17% versus 13%).

De meeste gemeenten bewaren hun beelden, net als bij de éénmeting, zeven dagen. Bij de inwerkingtreding van de Wet cameratoezicht in februari 2006 is de bewaartermijn uitgebreid naar vier weken, omdat dit noodzakelijk zou zijn voor opsporingsdoeleinden. Twee jaar na deze uitbreiding blijkt de verlengde bewaartermijn nog steeds geen grote vlucht te nemen: het percentage gemeenten dat de beelden langer dan zeven dagen bewaart, is niet zo veel gestegen (van 15% in de éénmeting naar 18% in de tweemeting). Net als in de éénmeting gebruiken veel gemeenten digitale camera's (77%). Het totaal aantal gemeenten dat camera's met bijzondere functies gebruikt is nagenoeg gelijk gebleven ten opzichte van de éénmeting. Het aantal gemeenten met cameratoezicht dat bijzondere maatregelen neemt om de beelden tegen manipuleren te beveiligen is wel iets gestegen (van bijna 75%

in de éénmeting naar 80% in de tweemeting).

Hoewel er nog steeds veel wordt samengewerkt met de politie, is het percentage gemeenten waar dit gebeurt afgenomen: 99 procent in de éénmeting ten opzicht van 96 procent in de tweemeting. De mate waarin camerabeelden van de gemeente gebruikt worden door observatieteams van de politie is iets toegenomen in het laatste jaar (38% versus 30% vorig jaar). Camerabeelden worden ook steeds meer uitgewisseld met andere partijen (in de éénmeting deed 35% van de gemeenten dit tegenover 43% in de tweemeting).

Net als in de éénmeting zijn het college van burgemeester en wethouders veelvuldig betrokken bij de besluitvorming om cameratoezicht in te zetten. In de éénmeting was dit het geval in 64 procent van de gemeenten met cameratoezicht tegenover 67 procent in de tweemeting. Bij de besluitvorming heeft net als in de éénmeting vaak overleg plaatsgevonden binnen de driehoek (83% van de gemeenten in de éénmeting versus 82% van de gemeenten in de tweemeting).

De handhaving van en het toezicht op openbare orde en het vergroten van de veiligheid van burgers, worden ook dit jaar als belangrijkste doelen voor invoering van cameratoezicht genoemd.

Het aantal gemeenten dat aangeeft voor de invoering van het cameratoezicht andere maatregelen te hebben getroffen, is toegenomen (93% versus 90% vorig jaar).

Het aantal gemeenten dat aangeeft het effect van cameratoezicht te hebben gemeten is iets groter geworden (52 gemeenten tegenover 49 gemeenten).

6 PUBLIEK-PRIVATESAMENWERKING

6.1 Inleiding

Elk jaar wordt dit monitoronderzoek voorzien van een verdiepende fase, waarin een specifiek thema wordt uitgediept. Dit jaar is dat publiek-privatesamenwerking (PPS). Door de toename van cameratoezicht op openbare plaatsen, maar vooral ook van privaat cameratoezicht wordt er steeds meer nagedacht over een efficiëntere inzet van beide vormen en daarmee over een samenwerking tussen publieke en private partijen. Cameratoezicht op openbare plaatsen is aan andere regels gebonden dan privaat cameratoezicht. Dit zorgt er voor dat goed nagedacht moet worden over de wijze waarop samengewerkt kan worden. In dit hoofdstuk wordt een overzicht gegeven van mogelijke varianten van PPS. Het overzicht heeft niet tot doel compleet te zijn, maar wel om een illustratie te geven van de diverse toepassingen.

6.2 Publiek versus privaat cameratoezicht

Cameratoezicht op openbare plaatsen kan pas worden ingezet indien het belang van de handhaving van de openbare orde daartoe noodzaakt. Het juridische regime van de Wet cameratoezicht op openbare plaatsen is op deze vorm van cameratoezicht van toepassing. Privaat cameratoezicht betreft de inzet van camera's door particulieren ter beveiliging en bescherming van een pand of andere eigendommen. Op deze vorm van cameratoezicht is de Wet bescherming persoonsgegevens (WBP) van toepassing. Ook wanneer de gemeente eigenaar is van bijvoorbeeld een pand en het cameratoezicht wordt ingezet ter objectbeveiliging valt het cameratoezicht onder de WBP. Knelpunten met betrekking tot deze juridische regimes zijn beschreven in het volgende hoofdstuk (hoofdstuk 7).

6.3 PPS-varianten

In de interviews zijn een aantal varianten van PPS naar voren gekomen. Geen van deze vormen zijn hetzelfde. Om toch een indeling te kunnen maken in varianten is er voor gekozen één variabele te kiezen waarop de varianten onderscheiden kunnen worden, namelijk de uitkijkruimte. Er zijn echter nog veel meer variabelen waarop een indeling gemaakt zou kunnen worden. In de samenvatting in paragraaf 6.4 zal hiervan een overzicht worden gegeven.

Op deze variabele zijn vier varianten van PPS te onderscheiden, namelijk:

- *Variant 1*
Private en publieke beelden worden in gescheiden uitkijkrumtes uitgekeken. De private beelden worden in een privaat georganiseerde en gefinancierde uitkijkrumte bekeken. Het PPS-aspect aan deze variant is het feit dat de beelden rechtstreeks kunnen worden doorgezet naar de meldkamer van de politie.
- *Variant 2*
Private en publieke beelden worden in gescheiden uitkijkrumtes uitgekeken. Het verschil met de eerste variant is dat de private beelden worden uitgekeken in een ruimte die deels met 'publieke' gelden wordt gefinancierd.
- *Variant 3*
Publieke en private beelden worden uitgekeken in dezelfde publieke toezichtrumte.
- *Variant 4*
Publieke en private beelden worden uitgekeken in dezelfde private toezichtrumte.

6.3.1 Variant 1

De eerste variant van PPS is de minst intensieve vorm van PPS. De beelden van het private cameratoezicht worden in een privaat georganiseerde en gefinancierde uitkijkrumte bekeken. Het PPS-aspect van deze variant is dat de beelden in het geval van een incident kunnen worden doorgezet naar de politie. Dit betekent dat de politie de beelden real-time kan uitkijken in haar eigen meldkamer. Voorbeelden van deze variant zijn het cameratoezicht rond het World Trade Center (WTC) in Rotterdam en het cameratoezicht van het Rotterdamse openbaarvervoerbedrijf RET. Verder wordt er nagedacht over deze vorm van PPS in Noord-Holland-Noord, waar binnenkort onder andere in Heerhugowaard cameratoezicht op bedrijventerreinen wordt geplaatst, en in Rotterdam op het Zuidplein. Deze mogelijkheid van het doorzetten van beelden komt ook voor bij een aantal PPS-projecten die verderop in dit hoofdstuk worden beschreven. De reden dat die projecten niet in deze variant worden beschreven, is dat die beelden niet in een volledig privaat gefinancierde uitkijkrumte worden bekeken.

In deze variant worden beelden door private bedrijven uitgekeken. Voor het uitkijken wordt vaak een protocol gebruikt, waarin duidelijk omschreven is welke actie bij welk incident is vereist. Op het moment dat een incident wordt waargenomen waarvoor acute hulpverlening gewenst is, wordt contact opgenomen met de cameratoezichtrumte van de politie of met de meldkamer van de politie (of de gemeenschappelijke meldkamer van politie, brandweer en GGD). Met een druk op de knop kunnen de beelden worden doorgezet via het glasvezelnetwerk, waardoor de politie rechtstreeks mee kan kijken. Afhankelijk

van de techniek kan de politie de camera's wel of niet zelf besturen (inzoomen of verplaatsen).

Indien de beelden bij de politie binnenkomen, kunnen de beelden gebruikt worden voor opsporingsdoeleinden. Het is dan niet meer noodzakelijk dat de politie de beelden vordert bij de private partij. Deze vorm van samenwerking vereist wel een protocol waarin afspraken worden gemaakt tussen de partijen. Ook worden er door de politie en het OM eisen gesteld aan de beelden (bijvoorbeeld het aanbrengen van een watermerk) om te voorkomen dat de beelden die bij de politie binnenkomen, gemanipuleerd kunnen zijn.

De financieringsstructuur bij deze vorm van samenwerken is eenvoudig. De private partijen zijn geheel verantwoordelijk voor hun eigen cameratoezicht. Over de bekostiging van de aansluiting op het glasvezelnetwerk van de politie moeten duidelijke afspraken worden gemaakt. De gemeente Rotterdam bijvoorbeeld heeft de aansluiting van de camera's van het WTC op het glasvezelnetwerk van de politie bekostigd.

Het kan ook voorkomen dat zich incidenten voordoen die niet direct aanleiding zijn voor het doorzetten van de beelden naar de politie of dat de politie achteraf beelden wil inzien van de private partijen. In beide gevallen moet de politie de beelden bij de private partij vorderen.

6.3.2 Variant 2

De tweede variant van PPS is een variant waarbij private beelden worden uitgekeken in een deels met 'publieke' gelden gefinancierde uitkijkrimte. Twee voorbeelden van deze PPS-variant zijn Utrecht en Moerdijk.

Dienstencentrum Utrecht

In Utrecht heeft de gemeente de regie genomen in het initiëren van een gezamenlijke uitkijkrimte voor diverse private cameratoezichtprojecten. De redenen voor dit initiatief zijn het efficiënter (en daarmee meer betaalbaar) werken, het stimuleren van het ondernemersklimaat, het feit dat de private camera's (met als doel objectbeveiliging) ook openbare ruimte in beeld brengen en het voorkomen van een wildgroei aan private uitkijkrimtes. In de stad Utrecht zijn er twintig gebieden met cameratoezicht die zijn aangesloten op de gezamenlijke uitkijkrimte, oftewel het dienstencentrum. Het gaat in totaal om ongeveer 2500 tot 3000 bedrijven.

De gemeente betaalt alleen de initiële kosten. Dit betekent de exploitatie van het dienstencentrum, de aanleg van het glasvezelnetwerk en de plaatsing van de camera's. Deze vorm is een meer directe variant van een financiële stimulans, die mogelijk in andere projecten wordt gedaan in de vorm van subsidies in het kader van veilig ondernemen. De exploitatiekosten worden volledig betaald door de ondernemers. Voor de kostenverdeling zijn

verdeelsleutels opgesteld. Momenteel wordt gewerkt aan software die kan vaststellen in welke mate camera's actief worden bediend, zodat de werkbelasting per camera bepaald kan worden en daarmee de verdeelsleutels kunnen worden aangepast.

Het cameratoezicht in Utrecht betreft voornamelijk winkelcentra en bedrijventerreinen. De camera's beslaan een groot deel van de openbare ruimte, oftewel de ruimte waar personen vrijelijk kunnen komen en gaan, maar vallen wel onder het private juridische regime (WBP). De ondernemers die via ondernemersverenigingen zijn aangesloten op het cameratoezicht kunnen geen inzage krijgen in de beelden. Een mogelijke volgende stap in deze vorm van PPS is dat de private beelden ook een (sterkere) beheers- en onderhoudsfunctie krijgen. Dit betekent dat de betreffende gemeentelijke diensten worden geïnformeerd als er bijvoorbeeld lantaarnpalen stuk zijn. De uitkijkers zijn gecertificeerde particuliere beveiligers. Zij zijn getraind en vallen onder verantwoordelijkheid van de gemeente. Er wordt 24 uur per dag uitgekeken, maar er is niet altijd iemand van de gemeente aanwezig. Momenteel wordt nog gewerkt aan het vormgeven van de definitieve organisatie van het dienstencentrum en de aansturing daarvan.

Er is geen politie aanwezig in de uitkijkrimte, omdat de politie gericht is op openbare orde of opsporingsdoelen en dit niet het doel is van het cameratoezicht. Er is wel rechtstreeks contact tussen de auto's van de politie en het dienstencentrum en tussen het dienstencentrum en de gemeenschappelijke meldkamer. Indien zich een incident voordoet waarbij politie-inzet is vereist, kunnen de beelden van het dienstencentrum rechtstreeks worden doorgezet naar de gemeenschappelijke meldkamer (zoals beschreven in variant 1).

Het dienstencentrum heeft een regionale functie. Dit wil zeggen dat andere gemeenten hun privaat cameratoezicht ook op het dienstencentrum kunnen laten aansluiten. Op den duur wil het dienstencentrum onderdeel gaan uitmaken van de veiligheidsregio. Het dienstencentrum heeft naast cameratoezicht een bredere functie in veiligheid, zoals bijvoorbeeld het Kwaliteitskeurmerk Veilig Ondernemen.

Industrieterrein Moerdijk

Industrieterrein Moerdijk wordt geëxploiteerd door het Havenschap Moerdijk. De aandeelhouders van het havenschap zijn de gemeente Moerdijk en de provincie en het betreft een openbaar lichaam. Op het industrieterrein is de tweede PPS-variant van toepassing, wat betekent dat het private cameratoezicht wordt uitgekeken in een (deels) door 'publieke' gelden gefinancierde uitkijkrimte. Het havenschap betaalt alle kosten ten aanzien van cameratoezicht (plaatsing en exploitatie) en de overige beveiligingsmaatregelen. Een deel van deze kosten (bijna de helft) wordt gedekt doordat bedrijven die na 1995 een bedrijf hebben gekocht een verplicht lidmaatschap hebben van de Stichting Beveiliging Industrieterrein Moerdijk

(SBIM). Dit lidmaatschap houdt in dat zij een bepaald bedrag moeten afdragen ter beveiliging van het terrein. Een groot deel van de kosten (ongeveer de ander helft) wordt niet gedekt door deze lidmaatschapsgelden, maar wordt betaald door het Havenschap. Lange tijd heeft de gemeente het Havenschap deels gefinancierd, maar dat is momenteel niet meer nodig. De kosten kunnen volledig worden betaald door de inkomsten van het terrein, zoals bijvoorbeeld de exploitatiekosten.

De beelden kunnen, in tegenstelling tot de beelden van het dienstencentrum in Utrecht, niet worden doorgezet naar de politie. Indien zich een incident voordoet wordt dit op DVD gezet en wordt er een uitdraai van het logboek bijgevoegd. Dit wordt bewaard in een kluis en indien nodig overgedragen aan de politie. Alle logboeken die worden gemaakt van het cameratoezicht worden verzonden naar de politie.

6.3.3 Variant 3

De derde variant van deze vorm van PPS is een vorm waarbij zowel privaat cameratoezicht als cameratoezicht op openbare plaatsen in één toezichtruimte wordt uitgekeken. Hierbij zijn twee alternatieven te onderscheiden, namelijk 1) de publieke en private beelden worden strikt gescheiden uitgekeken (functiescheiding) en 2) de publieke en private beelden worden door dezelfde persoon uitgekeken. Een voorbeeld van het eerste alternatief is de Regionale Toezicht Ruimte (RTR) in Eindhoven. Verder is er in Almere zeer recentelijk een uitkijkrimte georganiseerd waarbij het private cameratoezicht en het toezicht op openbare plaatsen onder één dak kan worden uitgekeken. Een voorbeeld van het tweede alternatief is het cameratoezicht in Den Bosch.

RTR Eindhoven

In deze variant komen beelden van privaat cameratoezicht en van cameratoezicht op openbare plaatsen binnen in één gezamenlijke toezichtruimte. In de RTR in Eindhoven worden beelden uitgekeken van beide vormen van cameratoezicht van een aantal gemeenten in de politieregio's Brabant Noord en Brabant Zuid-Oost en het heeft hiermee een regionale functie. Binnenkort wordt het aantal camera's dat is aangesloten op de RTR uitgebreid. In de RTR in Eindhoven zijn vijf bedieningstafels opgesteld, waarbij twee tafels worden bezet door twee particuliere beveiligers die de private beelden uitkijken, twee tafels door twee particuliere beveiligers die de beelden van openbare plaatsen uitkijken en één tafel die wordt bezet door een politiefunctionaris die de regie heeft over het uitkijken van de beelden van openbare plaatsen. De politiefunctionaris kan beelden uit beide regimes op zijn computerscherm oproepen. Tevens houdt deze persoon zich bezig met de beelden die gemaakt worden op basis van het systeem Automatic Number Plate Recognition (ANPR). Deze vorm van cameratoezicht valt onder artikel 2 van de Politiewet.

Er is een protocol opgesteld dat aangeeft welke actie ondernomen moet worden bij welk incident. Indien onduidelijk is of de particuliere beveiliging of de politie moet worden ingeschakeld, wordt de aanwezige politiefunctaris om advies gevraagd. Indien besloten wordt de politie in te schakelen, worden de beelden direct doorgezet naar de gemeenschappelijke meldkamer, waar de noodhulpdiensten kunnen worden aangestuurd (zoals beschreven in variant 1). De camerabedieneren hebben rechtstreeks contact met particuliere surveillancewagens, waardoor ook de beveiliging snel kan worden aangestuurd.

Naast het uitkijken is ook de opslag van beelden strikt gescheiden. De beelden worden opgeslagen op twee verschillende computerservers die in twee verschillende ruimten zijn geplaatst. Ook de financiering is strikt gescheiden. De ondernemers betalen de private camera's en de verbinding naar de RTR zelf. Het uitkijken door de particuliere beveiligers wordt ook betaald door de ondernemers en dit gebeurt naar rato van het aantal camera's dat het betreffende collectief van bedrijven laat binnenkomen bij de RTR. De overheid bemoeit zich dus niet met het cameratoezicht in het private domein, anders dan dat zij (tegen betaling) het onderdak en de glasvezelverbinding naar de meldkamer faciliteert en eventuele subsidies verstrekt in het kader van veilig ondernemen.

Er zijn een aantal voordelen van het onderbrengen van het uitkijken van private en publieke beelden in één toezichtruimte. Allereerst kunnen alle beelden in geval van een calamiteit in één ruimte worden gecoördineerd en kan de functiescheiding worden opgeheven, waardoor alle uitkijkers alle beelden kunnen inzien. Daarnaast kan de aanwezige politie advies geven over de opvolgacties bij incidenten. In principe heeft de politie niets te maken met het private cameratoezicht, maar indien nodig kan zij situaties beoordelen en waar nodig kunnen de beelden worden doorgezet naar de gemeenschappelijke meldkamer. De RTR werkt daardoor als een filter voordat beelden bij de meldkamer binnenkomen. Daarnaast heeft de politie op deze wijze een beter overzicht van waar er cameratoezicht wordt toegepast en waar zij beelden kan vorderen indien deze nodig zijn voor de opsporing.

De RTR loopt vooruit op de veiligheidsregio. Na doorschakeling vanuit de RTR worden de uiteindelijke keuzen en acties in de meldkamer van politie, brandweer en GGD gemaakt. In de toekomst zullen naast de telefonische meldingen steeds meer meldingen worden voorzien van beeldmateriaal. In dit onderzoek is de RTR in Eindhoven betrokken. Daarnaast wordt ook in de regio IJsselland gewerkt met dit RTR-concept.

Almere

Zeer recentelijk is in Almere cameratoezicht op openbare plaatsen ingevoerd. Dit betreft toezicht op alle doorgaande winkelstraten, de uitgaansgebieden en de stationsomgeving. In overleg met de NS worden ook publieke camera's geplaatst in de stationshal, wat als openbare plaats geldt. Daarnaast is er

privaat cameratoezicht in parkeergarages (gericht op de slagbomen, de betaalautomaten en de stijpunten (trappen)). Het doel van dit private cameratoezicht is objectbewaking. Momenteel wordt binnen de gemeente bekeken of het mogelijk is de parkeergarages door de burgemeester te laten aanwijzen als openbare plaats, zodat het cameratoezicht onder het publieke regime gaat vallen. De legitimering hiervoor ligt in het feit dat er veel inbraken in auto's zijn (en daardoor een groot onveiligheidsgevoel).

Voordat de private camera's eventueel onder het publieke juridische regime komen te vallen, worden de publieke en private beelden vooralsnog gescheiden uitgekeken in één toezichtruimte. In deze ruimte zijn twee uitkijktafels, één voor het uitkijken van publieke beelden en één voor het uitkijken van private beelden. In deze ruimte worden de uitkijktafels gescheiden door een glazen wand. Indien de private camera's onder het publieke regime komen te vallen, kan de glazen wand worden weggehaald en kan het uitkijken efficiënter plaatsvinden. Het uitkijken valt onder de operationele regie van de politie, maar zij is vanwege een capaciteitsgebrek alleen aanwezig op de drukste momenten, namelijk tijdens de markt en op uitgaansavonden.

Indien een incident wordt waargenomen kunnen ook in deze uitkijtruimte de beelden worden doorgezeten naar de regionale meldkamer van de politie, waar de politie-inzet wordt bepaald. Er wordt gewerkt met protocollen, waarin is geregeld welke acties zijn vereist bij welke incidenten en wie moet worden ingeschakeld.

Het verschil tussen de RTR in Eindhoven en de toezichtruimte in Almere is dat de RTR in Eindhoven een regionale functie heeft. Daarnaast zijn de camera's in Eindhoven deels van gemeenten en deels van private partijen. In Almere zijn alle camera's, ook de private, eigendom van de gemeente.

's-Hertogenbosch

In 's-Hertogenbosch wordt in één project, zowel in het NS-station zelf als in de omgeving daarvan toezicht gehouden met 88 camera's. Dat gebeurt onder verantwoordelijkheid van de NS en onder het regime van de WBP voor zover het gaat om privaat terrein. En dat gebeurt onder verantwoordelijkheid van de burgemeester en onder het regime van de Wet cameratoezicht op openbare plaatsen voor zover de openbare ruimte wordt geobserveerd. De perrons worden beschouwd als privaat terrein (40 camera's). Het Stationsplein, de toegang aan de westzijde van het station en een verbindende passerelle maken deel uit van de openbare ruimte (48 camera's).

Het doel van het gezamenlijke cameratoezicht project is het verhogen van de veiligheidsbeleving van de reizigers en bezoekers op en rondom het NS-station, het waarnemen van de gang van zaken (onregelmatigheden in het bijzonder) op het station en in de stationsomgeving en het gericht sturen van inzet van toezichthoudende diensten.

De private en de publieke beelden worden door dezelfde persoon uitgekeken in één toezichtruimte van de gemeentelijke afdeling Stadtoezicht. De beelden kunnen ook in Amsterdam worden uitgekeken in de toezichtruimte van NS-stations. De lokale toezichtspost bij het station zelf is als afzonderlijke ruimte ondergebracht bij de spoorwegpolitie waarmee door de gemeente een gebruiksovereenkomst is gesloten. Voor het camerasysteem en de toezichtcentrale worden de daarvoor geldende richtlijnen toegepast. In een uitvoeringsprotocol zijn de rollen van alle partijen beschreven.

Door de mogelijkheid om zowel de private als de publieke beelden lokaal uit te kijken kan het totale gebied in samenhang worden geobserveerd. Dat biedt bijvoorbeeld de mogelijkheid om looproutes en gedrag van personen zondig te volgen tot op het perron. De beelden kunnen bij een incident niet rechtstreeks worden doorgezet naar de meldkamer van de politie. Wel kan vanuit de toezichtpost ondersteuning worden geboden bij optreden van de spoorwegpolitie of de politie. Voor het verstrekken van camerabeelden zijn protocollen vastgesteld. De verstekkingsprocedure is afhankelijk van het toepasselijke privacyregime.

6.3.4 Variant 4

De laatste variant van PPS die in de interviews naar voren is gekomen, is een variant waarbij publieke en private beelden worden uitgekeken in een private toezichtruimte. Er zijn gemeenten die hun cameratoezicht op openbare plaatsen laten uitkijken in private toezichtruimten. In deze constructie wordt een private partij ingehuurd om het cameratoezicht te organiseren. Dit wordt in dit hoofdstuk niet beschouwd als PPS, omdat de private partijen gewoon betaald worden voor de diensten die zij afleveren.

Wat wel bedoeld wordt in deze variant is het uitkijken van publieke beelden in private uitkijkrumten, waarbij de private partij een deel van het uitkijken van de publieke beelden faciliteert. Een voorbeeld hiervan is het cameratoezicht rond en op het station Amsterdam Centraal. In de binnenruimte en op de perrons hangen private camera's en op het stationseiland, de buitenruimte rondom het station, hangen publieke camera's. De beelden van beide regimes worden uitgekeken in de uitkijkcentrale van de NS op het centraal station door medewerkers die de NS inhuurt bij een beveiligingsorganisatie. Deze uitkijkers worden gescreend. Deze screening is zwaarder voor personen die naast private ook publieke beelden uitkijken. Het uitkijken van private beelden staat onder regie van een groepsleider van de NS en het uitkijken van publieke beelden staat onder regie van de politie.

Het PPS-aspect in deze variant zit in het feit dat de NS het uitkijken van de publieke beelden faciliteert. Er wordt gebruik gemaakt van de centrale van de NS en hun medewerkers. De publieke beelden worden maar een deel van de dag uitgekeken door een specifieke uitkijker die zich op die momenten alleen

concentreert op publieke beelden. Op die momenten wordt het uitkijken van publieke beelden betaald door de gemeente. De private beelden van de NS worden daarentegen 24 uur per dag live uitgekeken. In de uren dat de publieke beelden niet live worden uitgekeken, worden de publieke beelden op één van de beeldschermen van de uitkijkers van het private cameratoezicht getoond. Zodoende worden de publieke beelden ook in de overige uren live uitgekeken, maar met een lagere intensiteit. De uitkijkers van private beelden worden in de uren dat zij ook de publieke beelden in de gaten houden betaald door de NS.

In deze constructie kunnen alleen de publieke, en niet de private beelden, worden doorgeschakeld naar satellietstations op wijkbureaus van de politie. Indien zich een incident voordoet dat door het wijkteam moet worden afgehandeld, worden de beelden doorgezet naar een satellietstation op het wijkteam. Indien het een incident is waarbij noodhulpdiensten moeten worden ingeschakeld, wordt rechtstreeks contact gezocht met de meldkamer (doorzetten van beelden hierheen is niet mogelijk) en wordt waar nodig het betreffende wijkteam ingeschakeld.

De private en publieke beelden worden opgeslagen bij de NS. De publieke beelden worden op een beschermd deel opgeslagen. Deze beelden kunnen alleen door geautoriseerde personen van de politie bekeken worden.

6.4 Samenvatting

In het schema op volgende pagina staan de verschillende varianten weergegeven waarbij ze worden onderscheiden op zeven variabelen.

Variant	Uitkijken private en publieke beelden	Doorschakeling beelden naar politie mogelijk?	Regie	Regionale functie	Financiering	Regime	Domein
Variant 1	Gescheiden in aparte uitkijkcentrales	Ja	Private partij	Afhankelijk	Private partij en eventueel gemeente voor aansluiting glasvezelnetwerk politie.	WBP	Privaat
Variant 2							
<i>Utrecht</i>	Gescheiden in aparte uitkijkcentrales	Ja	Gemeente	Ja	Gemeente voor initiële kosten. Private partijen voor exploitatiekosten.	WBP	Privaat en publiek
<i>Moerdijk</i>	Gescheiden in aparte uitkijkcentrales	Nee	Havenschap	Nee	Deels door private partijen. Deels door Havenschap.	WBP	Privaat en publiek
Variant 3							
<i>RTR Eindhoven</i>	Gescheiden in één gezamenlijke uitkijkruimte	Ja	Politie	Ja	Politie faciliteert uitkijkruimte en glasvezelkabel naar meldkamer. Private partijen betalen de camera's en het uitkijken. Gemeenten verstrekken eventueel subsidies voor veilig ondernemen.	WBP, Wet cameratoezicht op openbare plaatsen en artikel 2 Politiewet	Privaat en publiek
<i>Almere</i>	Gescheiden in één gezamenlijke uitkijkruimte	Ja	Politie	Nee	Gemeente voor publiek, maar ook privaat (gemeente is eigenaar private gebied).	WBP en Wet cameratoezicht op openbare plaatsen	Privaat en publiek
<i>Den Bosch</i>	Gezamenlijk in één gezamenlijke uitkijkruimte	Nee	Politie	Nee	NS betaalt private camera's. Gemeente betaalt publieke camera's en het uitkijken.	WBP en Wet cameratoezicht op openbare plaatsen	Privaat en publiek
Variant 4	Gescheiden in één gezamenlijke uitkijkruimte	Ja	Publiek: politie. Privaat: NS	Nee	NS faciliteert uitkijken publieke beelden en betaalt deels de uitkijkers hiervan.	WBP en Wet cameratoezicht op openbare plaatsen	Privaat en publiek

7 ERVAREN KNELPUNTEN IN TOEPASSING CAMERATOEZICHT

7.1 Inleiding

Vanuit de ministeries van BZK en Justitie is de vraag gerezen of er in de praktijk belemmeringen worden ervaren bij het organiseren van cameratoezicht. Bij belemmeringen kan worden gedacht aan belemmeringen in de regelgeving, maar ook belemmeringen in de praktische uitvoering, zoals bijvoorbeeld bij de samenwerking tussen verschillende partijen.

In de enquête is daartoe gevraagd of gemeenten bij de *besluitvorming* om wel of niet cameratoezicht toe te passen, juridische, organisatorische en/of technische knelpunten hebben ervaren. 42 gemeenten (12%) gaven aan knelpunten te hebben ervaren. Van deze 42 gemeenten hebben er 25 cameratoezicht (60%). Aan gemeenten die cameratoezicht toepassen is in de enquête gevraagd of ze bij de *uitvoering* van cameratoezicht knelpunten ervaren. Ruim een kwart (29%) geeft aan dat ze tegen belemmeringen of onduidelijkheden aanlopen op juridisch, organisatorisch dan wel technisch vlak. Op basis van deze uitkomsten en interviews met gemeentebambtenaren van 29 gemeenten zijn de knelpunten die in dit hoofdstuk zijn beschreven, geïnventariseerd.

Dit betekent zeker niet dat de genoemde knelpunten ook in alle gemeenten spelen. Ook wil dit niet zeggen dat de gesproken gemeentebambtenaren steeds alle genoemde knelpunten aandroegen. De algemene indruk van de gesprekken was dat de uitvoering van cameratoezicht in de diverse gemeenten weinig belemmeringen met zich meebrengt. Door veel gemeentebambtenaren wordt wel gemeld dat cameratoezicht een dure aangelegenheid is. Zowel de investering in de aanleg van cameratoezicht als de opslagcapaciteit zijn kostenposten. Hierdoor kunnen sommige gemeenten de beelden niet de maximaal toegestane periode bewaren. De hoge kosten van cameratoezicht weerhouden de gemeenten er echter niet van om dit type toezicht in te voeren.

De genoemde knelpunten hebben te maken met de wet- en regelgeving van cameratoezicht (paragraaf 7.2), met belemmeringen op het gebied van publiek-privatesamenwerking (paragraaf 7.3), met centralisering van het uitkijken (paragraaf 7.4), met techniek (paragraaf 7.5) en ten slotte met verwachtingen van burgers omtrent cameratoezicht (paragraaf 7.6). Het hoofdstuk wordt afgesloten met een conclusie (paragraaf 7.7).

7.2 Wetgeving

Uit het onderzoek zijn knelpunten op te maken die samenhangen met de Wet cameratoezicht.

Inhoud van de wet

Ten eerste is 'handhaving van de openbare orde' een rekbaar begrip waarover soms discussie bestaat. Dat er geen eenduidigheid is over de reikwijdte van het begrip en dat cameratoezicht slechts is toegestaan indien het belang van de handhaving van de openbare orde daartoe noodzaakt, wordt soms als een belemmering ervaren. Er wordt vaak tot cameratoezicht besloten in samenspraak met politie en OM en openbare ordeproblemen worden gedefinieerd op basis van informatie van de politie. De aanleiding om cameratoezicht in te voeren is dan vaak problematiek rondom opsporing. Sec bekeken valt dit niet onder openbare orde. Omdat de driehoek overeenstemming heeft bereikt over cameratoezicht, valt er meestal wel een mouw aan te passen. Gemeenten kunnen het begrip verbreden door te stellen dat cameratoezicht bij opsporing de leefbaarheid ten goede komt en dus onder openbare orde valt. In wezen is de burgemeester echter niet bevoegd om over cameratoezicht in het kader van opsporing te beslissen, maar is de officier van justitie bij opsporing het bevoegde gezag.

Gemeenteambtenaren zijn het er grotendeels over eens dat er sprake moet zijn van openbareordeproblematiek om cameratoezicht in te mogen voeren. Anders kom je aan het proportionaliteitsbeginsel. Echter, als de camera's er eenmaal hangen, vinden ze dat het systeem ook moet kunnen worden benut voor andere doeleinden dan alleen het handhaven van openbareordeproblematiek, zoals verkeerstoezicht en leefbaarheid. Doordat het begrip 'handhaven van de openbare orde' rekbaar is, hebben de meeste gemeenten in de praktijk voldoende mogelijkheden om de wet zo breed of eng te interpreteren als gewenst. Indien de enge interpretatie wordt aangehouden, ervaren gemeenteambtenaren de wetgeving soms als te strikt.

Ten tweede kunnen de camera's, door de principes van proportionaliteit en subsidiariteit, minder lang blijven hangen dan door gemeenteambtenaren is gewenst. Wanneer door positieve resultaten het cameratoezicht na verloop van tijd niet meer voldoet aan de vereisten van proportionaliteit en subsidiariteit, willen gemeenten het cameratoezicht namelijk niet beperken of weghalen. De reden hiervoor is dat de bereikte veiligheidssituatie nog broos is en het weghalen van camera's kan betekenen dat de overlast terugkomt. Daarnaast kunnen burgers het weghalen van de camera's zien als een signaal dat de gemeente hen in de steek laat, waardoor onveiligheidsgevoelens kunnen toenemen. In de praktijk komt het daardoor voor dat gemeenteambtenaren de camera's langer laten hangen dan volgens hen bij toepassing van de Wet cameratoezicht is toegestaan. Dat cameratoezicht een

grote financiële investering is, maakt het besluit om cameratoezicht weg te halen bovendien niet makkelijker.

Ten derde wordt het door sommige gemeenten als wenselijk gezien dat het mogelijk is om, op het moment dat er een incident plaatsvindt, bij horecagelegenheden of winkels naar binnen te kijken. In de praktijk gebeurt dit ook. Winkeliers maken vaak gebruik van een waarschuwingssysteem waarbij een melding kan worden gedaan aan de politie. In één gemeente kan de uitkijker de camera's inzoomen tot in de winkels. Ook in een andere gemeente is het door de cameraopstelling mogelijk dat de uitkijkers een paar meter naar binnen kunnen kijken in een horecagelegenheid. De horecaondernemer vindt dit geen probleem en de gemeente ziet het evenmin als een knelpunt dat dit mogelijk is. Wanneer dit volgens de gemeenteambtenaar juridisch gezien niet is toegestaan, wordt dit in sommige gemeenten als belemmering ervaren.

Kennis en onduidelijkheid van de wet- en regelgeving

De kennis van de wet is niet altijd toereikend bij gemeenteambtenaren. Zo zijn ze niet altijd bekend met de regels die gelden voor (de verschillende regimes van) cameratoezicht. In sommige gemeenten weten gemeenteambtenaren bijvoorbeeld niet dat particulieren, bij gebruikmaking van cameratoezicht in het kader van de WBP, hun voorgevel of, indien dit niet anders kan, een klein deel van de openbare ruimte in beeld mogen brengen. Zo gaf een gemeenteambtenaar aan dat de gemeente het 'door de vingers zag' dat een particulier zijn eigen voorgevel in beeld bracht, zonder te weten dat dit in feite is toegestaan volgens de wet.

Een gemeenteambtenaar vraagt zich af hoe uitgebreid cameratoezicht moet worden gemotiveerd. Het is niet duidelijk of in het aanwijzingsbesluit kan worden volstaan met één algemene motivering voor alle camera's in de gemeente of dat per camera in detail moet worden uitgelegd waarom de camera genoodzaakt is. Daarnaast missen gemeenteambtenaren richtlijnen voor hoe de camera's er uit moeten zien, bijvoorbeeld of ze wel of niet goed zichtbaar moeten worden opgehangen. De aanbevelingen in de beoordelingsrichtlijn van het CCV vinden ze niet concreet genoeg. Ook is er onduidelijkheid over de criteria waaraan een uitkijkrimte moet voldoen, bijvoorbeeld of er in verband met privacy wel of geen ramen in de ruimte mogen zitten.

7.3 Publiek versus privaat

Juridische regimes

In dit onderzoek is een knelpunt gesignaleerd ten aanzien van de wettelijke regimes waaronder cameratoezicht valt. Dit betreft de onduidelijkheid over wat als uitgangspunt moet dienen bij het bepalen of cameratoezicht onder het publieke of het private regime valt, oftewel onder de Wet cameratoezicht op openbare plaatsen of de WBP.

Er zijn namelijk twee uitgangspunten mogelijk:

- Het onderscheid tussen wat wel en niet een openbare plaats is volgens de Wet cameratoezicht op openbare plaatsen.
- Het onderscheid in het doel van cameratoezicht: beveiliging en bewaking van personen, goederen, gebouwen en terreinen of toezicht in de openbare ruimte.

Er bestaan veel ruimtes zoals winkelcentra of bedrijventerreinen waar men vrijelijk kan komen en gaan. Deze ruimtes zijn soms wel en soms niet in particulier bezit. In deze ruimtes komt privaat cameratoezicht voor met als doel de beveiliging van eigendommen. Vaak bestaat de wens, zoals bijvoorbeeld op bedrijventerreinen, om ter beveiliging ook de toegangswegen in beeld te brengen. Deze toegangswegen betreffen de openbare ruimte. Omdat er onvoldoende grond is om deze camera's op te hangen in het kader van de Wet cameratoezicht op openbare plaatsen (er is geen sprake van openbare ordeverstoringen), wordt dit cameratoezicht toegepast onder de WBP. Ondernemers nemen hierbij collectief hun verantwoordelijkheid voor de beveiliging en bewaking van hun private eigendommen. De WBP geeft wel enige ruimte om openbaar gebied in beeld te brengen indien dit noodzakelijk is voor het doel, maar de vraag is in hoeverre deze ruimtes in beeld mogen worden gebracht door private camera's. Per situatie moet beoordeeld worden wat kan en mag onder de verschillende regimes.

Uitkijkrumtes

Zoals in hoofdstuk 6 is beschreven, zijn er diverse modellen van publiek-privatesamenwerking. Bij een aantal van deze varianten worden beelden in dezelfde uitkijkrumte uitgekeken. Met uitzondering van één gemeente, worden deze beelden uitgekeken volgens gescheiden regimes. Een van de knelpunten die in het onderzoek naar voren is gekomen, is dat het scheiden van regimes wel eens als inefficiënt wordt ervaren. Er zijn twee personen die beelden uitkijken (één voor de private en één voor de publieke beelden), terwijl dit feitelijk door dezelfde persoon gedaan zou kunnen worden. Er is onvoldoende bekend over de eisen die gesteld worden aan de functiescheiding en op welke wijze publieke en private beelden door één persoon uitgekeken kunnen worden.

7.4 Centralisering uitkijken

Steeds vaker worden verschillende initiatieven van cameratoezicht gecentraliseerd in een regionale uitkijkrumte. Bij gemeenten die willen aansluiten op een dergelijke ruimte, is de financieringsstructuur in sommige gevallen onbekend. Er bestaat onduidelijkheid over welke partijen de kosten voor het uitkijken moeten dragen. In sommige gemeenten worden de beelden momenteel nog 'gratis' uitgekeken door de politie. Wanneer het uitkijken van

beelden wordt ondergebracht bij de regionale uitkijkrimte, zou de gemeente de kosten wellicht zelf moeten gaan dragen.

Bij een gemeente die al is aangesloten op een regionale uitkijkcentrale, bestaat onduidelijkheid hoe de verdeelsleutel is bij het uitkijken van beelden. Dat wil zeggen welk gedeelte van de tijd er in de uitkijkrimte wordt besteed aan het uitkijken van camerabeelden van elke participerende gemeente. De angst bestaat dat de meeste aandacht uitgaat naar het uitkijken van beelden van de grootste gemeente uit de regio, omdat daar waarschijnlijk de meeste problemen spelen. Eén gemeenteambtenaar vindt het bovendien een nadeel dat bij eventuele aansluiting op een regionale uitkijkcentrale de uitkijkers de lokale situatie niet goed kennen.

7.5 Techniek

Uit het onderzoek komen verschillende knelpunten van technische aard naar voren. Technische mankementen kunnen leiden tot beeldstoringen. Parasols op terrassen van horecaondernemers, luifels of felverlichte neonreclame kunnen een deel van het zicht ontnemen. Ook onjuiste bediening van de uitkijkapparatuur of vernieling van de camera's kunnen voor onbruikbare beelden zorgen. Om deze redenen kampen gemeenten met minder bruikbare of onbruikbare beelden.

7.6 Verwachtingen burgers

Uit diverse interviews met gemeenteambtenaren komt naar voren dat burgers steeds positiever staan tegenover cameratoezicht. Speelde voorheen het waarborgen van de privacy nog een grote rol, in toenemende mate wordt het cameratoezicht als een waardevol instrument gezien waardoor men zich veiliger voelt. De keerzijde hiervan is dat burgers soms teleurgesteld zijn wanneer ze graag cameratoezicht willen, maar dit vanuit de vereisten van proportionaliteit en subsidiariteit niet mogelijk is. Ook voelen burgers zich soms in de steek gelaten wanneer de gemeente de camera's na verloop van tijd weghaalt omdat niet meer wordt aan deze vereisten voldaan. Daarnaast hebben burgers soms (te) hooggespannen verwachtingen van wat met cameratoezicht kan worden bereikt. Ze denken bijvoorbeeld dat de politie een fietsendiefstal, die onder het oog van de camera is gepleegd, kan oplossen. Wanneer dit niet mogelijk is of hier geen opvolging aan wordt gegeven, kan dit eveneens tot teleurstelling leiden.

7.7 Conclusie en aanbevelingen

De algemene indruk is dat er bij de invoering en toepassing van cameratoezicht weinig belemmeringen worden ervaren. Gemeenten kunnen zich over het algemeen goed vinden in de gestelde eisen aan cameratoepassingen. Deze vorm van toezicht wordt gezien als uiterste middel en gemeenten zijn er voorstander van dat goed moet worden onderzocht of de overlast niet met minder ingrijpende middelen kan worden aangepakt en of het cameratoezicht in verhouding staat tot de problematiek.

Desondanks kan er wel een aantal knelpunten worden benoemd. Deze liggen op het gebied van wetgeving, publieke versus private regimes, centralisering van het uitkijken, techniek en verwachtingen van burgers. Eén van de meest genoemde belemmeringen is dat er geen eenduidigheid is over het begrip 'handhaving van de openbare orde' en dat cameratoezicht slechts mogelijk is in het belang van de handhaving van de openbare orde. Als het camerasysteem er eenmaal hangt, vindt men dat het ook benut moet kunnen worden ten behoeve van bijvoorbeeld leefbaarheid en toezicht. Daarnaast is de kennis van de wet- en regelgeving niet bij alle geïnterviewde gemeenteambtenaren toereikend en ervaren ze de wetgeving soms als onduidelijk.

Een ander knelpunt ligt op het gebied van publiek-privatesamenwerking. Er zijn, zoals blijkt uit hoofdstuk 6, diverse toepassingsmogelijkheden van publiek-privatesamenwerking. Het is echter niet altijd duidelijk wat als uitgangspunt moet dienen bij het bepalen of cameratoezicht onder het publieke of het private regime valt, oftewel onder de Wet cameratoezicht op openbare plaatsen of de WBP. Zowel het begrip openbare ruimte kan als uitgangspunt worden genomen om te bepalen onder welk juridisch regime het valt, maar ook het doel van het cameratoezicht.

De wettelijke kaders bieden voldoende ruimte voor de bestaande diversiteit aan toepassingen van cameratoezicht. Gemeenten die de wet ruim willen interpreteren, kunnen goed gebruikmaken van de ruimte die de regelgeving biedt. De belangrijkste knelpunten komen dan ook niet voort uit het feit dat de wetgeving te strikt is, maar meer uit het feit dat de wetgeving nog te veel ruimte biedt aan een zeer grote diversiteit aan toepassingen. Het is van belang dat er duidelijkheid wordt gecreëerd over de voor- en nadelen van de verschillende toepassingsmogelijkheden van cameratoezicht, al dan niet gecentraliseerd of in publiek-privatesamenwerkingsvorm, en over welke randvoorwaarden bij de verschillende toepassingsmogelijkheden gelden.

Een andere aanbeveling is om de onduidelijkheid omtrent wet- en regelgeving weg te nemen door het geven van goede voorlichting. Een goed medium hiervoor is de handreiking cameratoezicht van het CCV.

In deze handreiking kan aandacht worden besteed aan de volgende zaken:

- De wettelijk regimes waaronder cameratoezicht kan worden toegepast en onder welke voorwaarden dit mogelijk is.
- De reikwijdte van het begrip openbare orde.
- De gewenste vormen van publiek-privatesamenwerking en de randvoorwaarden hiervoor. Een mogelijke oplossing voor dit probleem lijkt verantwoordelijkheidstoedeling. Wie is de verantwoordelijke of neemt de verantwoordelijkheid voor cameratoezicht in privaat gebied dat een openbare plaats is (bijvoorbeeld een privaat winkelcentrum) of in een gebied dat een openbare plaats is waar zware private belangen liggen (bedrijventerrein). Gemeente en ondernemers zouden in de 'grijze' gebieden, met wederzijdse instemming, afspraken moeten maken over wie verantwoordelijkheid neemt. Uit deze verantwoordelijkheidstoedeling volgt automatisch de wettelijke inbedding van het cameratoezicht.
- Regionalisering van uitkijkruintes en randvoorwaarden voor het creëren van deze uitkijkcentrales.

8 DE EFFECTIVITEIT VAN CAMERATOEZICHT

8.1 Inleiding

De laatste jaren hebben steeds meer gemeenten een evaluatieonderzoek uitgevoerd of laten uitvoeren naar de effecten van cameratoezicht. Door deze ervaringen te bundelen, ontstaat een completer beeld van het effect van cameratoezicht. Dit kan mogelijk interessante aanknopingspunten bieden voor beleidsmakers, maar levert ook kennis op ten behoeve van de beleidsvoorbereiding in gemeenten. Hiertoe is bij de nulmeting van dit onderzoek een meta-analyse uitgevoerd. Het ging hierbij om verslagen van twintig gemeenten. Bij de éénmeting is deze meta-evaluatie aangevuld met zes evaluaties. Bij de tweemeting is deze meta-evaluatie aangevuld met evaluaties die gemeenten dit jaar hebben toegestuurd. Dit betreft een uitbreiding met vier verslagen.

8.2 Beoordelingscriteria

Om uitspraken te kunnen doen over de kwaliteit van de evaluatieonderzoeken, worden ze beoordeeld op een aantal criteria voor kwaliteit en validiteit. In de nulmeting is een uitgebreidere beschrijving opgenomen van de beoordelingscriteria. Hieronder worden deze criteria nog eens kort weergegeven:

- a) *Zijn er meerdere bronnen gebruikt?*
- b) *Welke uitkomstmaten zijn er?*
- c) *Wat is de aard van de evaluatie?*
- d) *Hoe scoort de evaluatie op de Maryland Scientific Methods Scale?*

De *Maryland Scientific Methods Scale (MSMS)* is een internationaal geaccepteerde maatstaf voor de validiteit van effectevaluaties.¹ Volgens de MSMS worden evaluatiestudies ingedeeld in vijf categorieën. Deze vijf categorieën beschrijven niveaus van wetenschappelijke validiteit. Hierbij heeft de eerstgenoemde categorie de laagste validiteit en de laatstgenoemde categorie de hoogste validiteit.

Het gaat hierbij om de volgende categorieën:

- Niveau 1: Correlatie
- Niveau 2: Voor- en nameting zonder vergelijkingsconditie.
- Niveau 3: Voor- en nameting met vergelijkingsconditie.

¹ Farrington, D.P., D.C. Gottfredson, L.W. Sherman & B.C. Welsh (2002) The Maryland scientific methods scale. In: Sherman, L. (ed.) Evidence-based crime prevention. London: Routledge.

- Niveau 4: Voor- en nameting in verschillende experimentele en vergelijkingssituaties gecontroleerd voor overige beïnvloedende factoren.
- Niveau 5: Effectmeting met random toewijzing.

Om uitspraken te kunnen doen over de effectiviteit van cameratoezicht, is een voor- en nameting met een controlegebied (niveau 3 MSMS) nodig. Een belangrijke voorwaarde om uitspraken te kunnen doen over effectiviteit is wel dat het aantal incidenten in de nulmeting in zowel het cameragebied als het controlegebied minimaal twintig in absolute aantallen is. Een evaluatie met minder dan twintig incidenten in de nulmeting heeft te weinig statistische kracht om veranderingen te kunnen meten (Welsh e.a., 2003).

Voor een uitgebreide beschrijving van de *Maryland Scientific Methods Scale* verwijzen we u naar het rapport behorend bij de nulmeting.

De 26 evaluaties uit de eerdere metingen en de vier nieuwe evaluaties zijn weergegeven in bijlage 1. Per evaluatie is weergegeven wat het beoogde doel is van cameratoezicht en wat de score is op de vier kwaliteitscriteria. De resultaten van de beoordeling van de 26 evaluaties uit de nul- en éénmeting kunt u terugvinden in de bijbehorende rapporten.

In alle vier de nieuwe evaluaties is gebruikgemaakt van meer bronnen dan alleen registratiecijfers van de politie, zoals interviews met bewoners, logboekgegevens en/of enquêtes onder bewoners. Het verschilt per evaluatie welke uitkomstmaten zijn gebruikt, maar alle onderzoeken hebben gebruikgemaakt van een combinatie van uitkomstmaten. Veelgebruikte maten zijn (on)veiligheidsgevoelens, geregistreerde incidenten en bekendheid met cameratoezicht.

Drie evaluaties zijn uitgevoerd door een extern onderzoeksbureau. Eén evaluatie is uitgevoerd door een combinatie van (de directie veiligheid van) de gemeente, de politie en het OM. Drie evaluaties betroffen niveau 2 op de MSMS (een voor- en nameting uitgevoerd zonder controlegebied) en één evaluatie betrof niveau 3 (een voor- en nameting met controlegebied).

8.3 Resultaten

Omdat niet alle evaluaties een controlegroep hebben verwerkt in het onderzoek, moet voorzichtig worden omgegaan met de resultaten van de evaluatie en kan niet worden gesproken in termen van effectiviteit. Tevens is cameratoezicht vaak een onderdeel in een mix van maatregelen, waardoor effecten niet per definitie zijn toe te schrijven aan cameratoezicht.

In de tabel van bijlage 2 staat een overzicht van de resultaten van de evaluaties. De vier nieuwe evaluaties zijn aan de 26 evaluaties uit de nul- en éénmeting toegevoegd.

De resultaten zijn onderverdeeld in vier thema's:

- a) proces;
- b) objectieve veiligheid;
- c) beleving cameratoezicht en veiligheid;
- d) opsporing en vervolging.

In de tabel worden de belangrijkste resultaten besproken. In de nul- en éénmeting zijn de resultaten van de eerste 26 evaluaties uitvoerig besproken. Hieronder volgt een beschrijving van de resultaten van de vier aanvullende evaluaties en de wijze waarop de resultaten verschillen van de resultaten uit de meta-evaluatie van de éénmeting.

Proces

In de vier evaluaties zijn onder andere de volgende opmerkingen over het proces genoemd:

- In één gemeente wordt de automatische nummerplaatherkenning genoemd als nieuwe ontwikkeling.
- Het cameratoezicht maakt vaak deel uit van een breder pakket aan maatregelen en wordt gezien als een aanvullend toezichtinstrument. In één gemeente is in de cameratoezichtsgebieden, in tegenstelling tot de andere gebieden, geen extra surveillanc capaciteit gerealiseerd omdat er live wordt uitgekeken. Bij waargenomen incidenten wordt de politie direct ingezet.
- Het live uitkijken van beelden door gekwalificeerd personeel wordt in een gemeente als cruciaal gezien, maar kan in deze gemeente door een beperkt budget maar in een beperkt aantal uren worden gedaan.
- In één gemeente ontwikkelt het cameraproject zich grotendeels goed, maar is identificatie van personen niet altijd mogelijk.

Objectieve veiligheid

De nieuwe evaluaties laten, vergeleken met de 26 evaluaties uit eerdere metingen, geen afwijkende resultaten zien. De gemeenten hebben als doel van het cameratoezicht het bevorderen van de objectieve veiligheid.

De evaluaties laten een gevarieerd beeld zien op de uitkomstvariabele objectieve veiligheid. In sommige gemeenten is het aantal incidenten toegenomen en in andere gemeenten is dit juist afgenomen. Mogelijk is het aantal incidenten daadwerkelijk toe- of afgenomen, maar er zijn nog andere mogelijke verklaringen. Cameratoezicht moet in veel gemeenten een afschrik effect hebben. Dit is in een aantal gemeenten gebeurd. Daarnaast is cameratoezicht een vorm van toezicht, waardoor meer incidenten worden waargenomen en kan cameratoezicht een effect hebben op de meldingsbereidheid van slachtoffers (omdat zij meer vertrouwen krijgen in het oplossen van een incident door de aanwezigheid van camerabeelden). In beide gevallen zal het aantal bij de politie bekend geworden incidenten juist toenemen, wat in een aantal gemeenten ook is gebeurd. In één evaluatie wordt gemeld dat er sprake lijkt van een verplaatsingseffect van de meer

gecalculeerde incidenten (incidenten die van tevoren uitgedacht zijn en bijvoorbeeld niet uitgaansgeweld ten gevolge van dronkenschap). In een andere evaluatie wordt gemeld dat de verplaatsingseffecten beperkt zijn door onvoldoende kennis over de reikwijdte van het cameratoezichtsgebied onder burgers.

Beleving cameratoezicht en veiligheid

In de vier gemeenten is de veiligheidsbeleving onderzocht. Uit de evaluaties blijkt dat het veiligheidsgevoel positief wordt beïnvloed door het cameratoezicht. Voor één gemeente geldt dat dit nog wel voor verbetering vatbaar is. De bevinding dat het veiligheidsgevoel positief wordt beïnvloed is in tegenspraak met bevindingen uit het rapport 'Sociale veiligheid ontraadseld: veronderstelde en werkelijke effecten van het veiligheidsbeleid' (2008). Hierin wordt de veronderstelling betwijfeld dat met cameratoezicht de onveiligheidsbeleving kan worden verminderd.

Opsporing en vervolging

Van één gemeente is niet bekend of de beelden zijn gebruikt voor de opsporing en vervolging. In de andere drie gemeenten zijn beelden wel gebruikt voor opsporingsdoeleinden. In één van deze drie gemeenten is dit weliswaar uitzonderlijk.

8.4 Conclusie

De conclusie van de vier nieuwe evaluaties wijkt niet af van de conclusie van de evaluaties uit de nul- en éénmeting. Hieronder worden deze conclusies nog eens kort weergegeven:

- Ondanks het gebruik van meerdere informatiebronnen, meerdere uitkomstmaten, het uitbesteden van onderzoek en de uitgebreide en doorwrochte aard van enkele evaluaties, scoren ze toch matig op de MSMS. Voor de evaluatie van veel beleidsmaatregelen, waaronder cameratoezicht, geldt dat de MSMS hoge eisen stelt. Een vergelijkbare controlegroep binnen een gemeente is vaak lastig aan te wijzen, vooral wanneer cameratoezicht wordt toegepast binnen een gebied met specifieke kenmerken (bijvoorbeeld een uitgaansgebied). Ook het gerandomiseerd toewijzen van een gebied voor cameratoezicht is vaak niet aan de orde. Cameratoezicht wordt door gemeenten ingezet in gebieden waar dat vanwege de openbareordeproblematiek het hardst nodig is. Ten slotte maakt cameratoezicht bijna altijd deel uit van een mix aan maatregelen om de veiligheid te bevorderen. Veranderingen in de veiligheidssituaties zijn daarom vaak niet alleen toe te schrijven aan cameratoezicht. In een evaluatie kan gecontroleerd worden voor andere factoren die de veiligheidssituatie beïnvloeden, maar vaak blijkt cameratoezicht juist in combinatie met andere maatregelen het meeste effect te sorteren.

- Ondanks de relatief lage scores op de MSMS en de daarmee gepaard gaande beperkingen, hebben veel gemeenten (iets meer dan de helft) plannen om het cameratoezicht uit te breiden. Het blijft daarom belangrijk om evaluaties gedegen op te zetten, te zoeken naar controlegroepen en te controleren voor andere beïnvloedende factoren. Te denken valt aan het zoeken van controlegebieden buiten de eigen gemeente of het vergelijken met resultaten van evaluaties van cameragebieden waar een andere mix aan maatregelen wordt ingezet.
- Ten slotte is het voor een goede meta-analyse belangrijk dat evaluaties op een meer gestandaardiseerde wijze worden uitgevoerd. Er kunnen beter gefundeerde uitspraken worden gedaan, indien alle evaluaties dezelfde informatiebronnen en uitkomstmaten hanteren.

LITERATUURLIJST

- Bieleman, B., A. Kruize & J. Snippe (2002). *Evaluatie cameratoezicht Groningen. Eindrapportage*. Groningen: IntraVal.
- Bieleman, B., J. Boekaar & J. Snippe (2001). *Evaluatie cameratoezicht Groningen. Tussenrapportage*. Groningen: IntraVal.
- Farrington, D.P., D.C. Gottfredson, L.W. Sherman & B.C. Welsh (2002) *The Maryland scientific methods scale*. In: Sherman, L. (ed.) *Evidence-based crime prevention*. London: Routledge.
- Flight, S. & P. Hulshof (2005). *Evaluatie cameratoezicht Alkmaar*. Amsterdam: DSP-groep BV.
- Flight, S. (2003). *Evaluatie Cameratoezicht Amsterdam. Effectmeting August Allebéplein, Belgiëplein en Kraaiennest*. Amsterdam: DSP-groep BV.
- Flight, S. (2005). *Evaluatie cameratoezicht Wallen en Nieuwendijk, Amsterdam. Verslag van drie metingen: 2003, 2004 en 2005*. Amsterdam: DSP-groep BV.
- Flight, S. & P. Hulshof (2005). *Evaluatie draadloos cameratoezicht Amsterdam Noord*. Amsterdam: DSP-groep BV.
- Gemeente Amersfoort (2006). *Evaluatie cameratoezicht. Ervaringen met verplaatsbare camera's in Amersfoort*.
- Gemeente Apeldoorn (2002). *Samen naar verbetering. Een onderzoek naar de ontwikkeling van veiligheid en overlast in het uitgaansgebied Apeldoorn in de periode 1998-2001*.
- Gemeente Breda (2000). *Effecten cameratoezicht station Breda*.
- Gemeente Deurne (2006). *Nota cameratoezicht*. Raadsinformatiebrief.
- Gemeente Ede (1999). *Evaluatie cameratoezicht. De eerste indruk*.
- Gemeente Ede (2000). *Ogen in de nacht. Eindevaluatie cameratoezicht*.
- Gemeente Gilze-Rijen (2005). *Evaluatie Cameratoezicht*. Intern verslag.
- Gemeente Gilze-Rijen (2006). *Evaluatieverslag cameratoezicht station NS*.

- Gemeente Helmond (2006). *Evaluatie cameratoezicht horecaconcentratiegebied*. Interne notitie.
- Gemeente Rotterdam (2006). *Jaarrapportage 2005 Cameratoezicht*.
- Gemeente Rotterdam (2007). *Jaarrapportage 2006 Cameratoezicht*.
- Gemeente Tilburg (2005). *Evaluatie cameratoezicht binnenstad Tilburg 2005*.
- Gemeente Utrecht (2002). *Geweld(ig) bekeken. Eindmeting Experiment Videocameratoezicht*.
- Gemeente Zeist (2005). *Evaluatierapport Cameratoezicht Tweede Dorpsstraat Zeist*.
- Gemeente Zoetermeer (2006). *Camera's op de Nelson Mandelabrug. Evaluatie veiligheidsbeleving 2006*.
- Gemeente Zwolle (2006). *Evaluatie cameratoezicht 2005*. Interne notitie.
- Homburg, G. & S. Dekkers (2003). *Cameratoezicht in de openbare ruimte*. Den Haag: College Bescherming Persoonsgegevens.
- Homburg, G. en Dekkers, S. (2006). *Evaluatie cameratoezicht op openbare plaatsen. Nulmeting*. Amsterdam: Regioplan Beleidsonderzoek.
- Kerstens, J., M. Toutenhoofd en W.Ph. Stol (2007). *Wie niet weg is, is gezien. Evaluatie van een proef met cameratoezicht in de Leeuwarder binnenstad*. Leeuwarden: Lectoraat Integrale Veiligheid NHL.
- Klein Haarhuis, C.M., M.M.J. van Ooyen-Houben, E.R. Kleemans & F.L. Leeuw (2005). *Kennis voor beleid. Een synthese van 58 (evaluatie)onderzoeken op het gebied van rechtshandhaving*. Den Haag: WODC.
- Koorn, R., H. van Gils, J. ter Hart, P. Overbeek & R. Tellegen (2004). *Privacy Enhancing technologies, witboek voor beslissers*. Den Haag: ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.
- Leiden, I. van, N. Arts & H.B. Ferwerda (2006). *Inzoomen en uitzoomen op Zaandam*. Politiekunde nr. 11. Den Haag: Elsevier Overheid.
- Leiden, I. van & H.B. Ferwerda (2002). *Cameratoezicht. Goed bekeken? Zeist: Kerckebosch BV*.
- Marsman, M. (2006). *Cameratoezicht in Enschede. Rapportage van bevindingen/effectmeting. Samenvatting*. Enschede: Universiteit Twente.

- Noije, L. van en K. Wittebrood (2008). *Sociale veiligheid ontraadseld: veronderstelde en werkelijke effecten van het veiligheidsbeleid (conceptversie)*. Den Haag: SCP.
- NS en ProRail (2006) *De Proeftuin, resultaten innovatieve experimenten sociale veiligheid*.
- Polder, W. & F.J.C. van Vlaardingen (1995). *Preventiestrategieën in de praktijk: een meta-evaluatie van criminaliteitsprojecten*. Arnhem/Den Haag: Gouda Quint/WODC.
- Politie Dordrecht (2006). *Evaluatie cameratoezicht station Dordrecht 2005-2006*.
- Politie Zeeland (2002). *Cameratoezicht Goes*. Interne notitie.
- Smeets, A.H.C.M. (2004). *Camera's in het publieke domein. Privacynormen voor cameratoezicht op de openbare orde*. Achtergrondstudies en Verkenningen 28. Den Haag: College Bescherming Persoonsgegevens.
- Snippe, J., A. Kruize, C. Ogier & B. Bieleman (2005). *Evaluatie cameratoezicht Gouda*. Groningen: IntraVal.
- Snippe, J., A. Kruize, C. Ogier & B. Bieleman (2005). *Evaluatie cameratoezicht Heerlen*. Groningen: IntraVal.
- Welsh, B.C. & D.P. Farrington (2002). *Crime Prevention Effects of Closed Circuit Television: A Systematic Review*. Home Office Research Study, No. 252. London: Home Office.
- Wittebrood, K. & M. van Beem (2004). *Vergroten van sociale veiligheid: wat werkt en wat niet?* Den Haag: RMO.

BIJLAGEN

KWALITEIT EVALUATIES META-ANALYSE

Gemeente	Beoogd effect cameratoezicht	a) informatiebronnen	b) uitkomstmaten	c) evaluatie	d) MSMS
Alkmaar Centrumgebied Ingevoerd: voorjaar 2004	<ul style="list-style-type: none"> Het bevorderen van het veiligheidsgevoel van mensen die er wonen, werken of uitgaan. 'Slachtofferreductie' (het verminderen van schade door onveiligheid). Het bevorderen van de opsporing en vervolging van strafbare feiten. Het voorkomen van vandalisme. Het voorkomen van veelvoorkomende criminaliteit in het gebied. 	<ul style="list-style-type: none"> Enquête onder bewoners en ondernemers. Registratiegegevens politie. Diepte-interviews met vertegenwoordigers van gemeente, politie, stadstoezicht, Falck Security, Chubb-Lips, bewoners en ondernemers. Observaties in cameragebied. 	<ul style="list-style-type: none"> (On)veiligheidsgevoelens. Slachtofferschap. Opvattingen over cameratoezicht. Bekendheid met cameratoezicht. Verplaatsingseffect. 	Evaluatie door extern onderzoeksbureau.	Niveau 2. 0- en 1-meting zonder controlegebied.
Amersfoort Uitgaansgebied, tunnel en overlaststraat Ingevoerd: 2005	<ul style="list-style-type: none"> Herkennen van personen die betrokken zijn bij strafbare feiten. Incidentanalyse achteraf en het benutten van de beelden voor bewijsvoering. Het verbeteren van de objectieve veiligheid door preventie. Verbeteren van de subjectieve veiligheid. 	<ul style="list-style-type: none"> Ondervraging burgers via digitaal panel. Ondervraging onder bezoekers cameragebied. Politiecieters. 	<ul style="list-style-type: none"> Draagvlak. Bekendheid met cameratoezicht. (On)veiligheidsgevoelens. Geregistreerde incidenten. 	Evaluatie door de afdeling Onderzoek en Statistiek van de gemeente.	Niveau 1 voor onderzoek onder burgers en bezoekers (1-meting). Niveau 2 voor politiecieters (0- en 1-meting).
Amsterdam August Allebéplein, Belgiëplein en Kraaiennest Ingevoerd: 2001	<ul style="list-style-type: none"> Verbeteren leefbaarheid en veiligheid. Bestrijden van objectieve en subjectieve onveiligheid. Ondersteunen van de politie. Verbeteren opsporing. 	<ul style="list-style-type: none"> Schriftelijke enquête passanten en bewoners. Telefonische enquête ondernemers. Interviews experts. Registratiegegevens politie. 	<ul style="list-style-type: none"> (On)veiligheidsgevoelens. Bekendheid met cameratoezicht. Draagvlak. Slachtofferschap. Geregistreerde incidenten. Verplaatsingseffecten. 	Evaluatie door extern onderzoeksbureau.	Niveau 3. 0- en 1-meting met controlegebied (voor politiecieters).

Gemeente	Beoogd effect cameratoezicht	a) informatiebronnen	b) uitkomstmaten	c) evaluatie	d) MSMS
Amsterdam Wallen en Nieuwendijk Ingevoerd: februari 2004	<ul style="list-style-type: none"> • Voorkomen van criminaliteit (preventieve werking). • Verbeteren hulpverlening (adequater reageren). • Opsporing van strafbare feiten (beeldmateriaal als bewijs). • Vergroten van de veiligheid. 	<ul style="list-style-type: none"> • Schriftelijke enquête bezoekers en bewoners. • Registratiegegevens politie. 	<ul style="list-style-type: none"> • (On)veiligheidsgevoelens. • Geregistreeerde incidenten. • Verplaatsingseffecten. • Mening cameratoezicht. • Bekendheid met cameratoezicht. 	Evaluatie door extern onderzoeksbureau.	Niveau 3. 0-, 1- en 2-meting met controlegebied (voor politiecijfers).
Amsterdam Noord Ingevoerd: augustus – december 2005	<ul style="list-style-type: none"> • Aanpak jeugdoverlast. • Verbeteren leefsituatie voor bewoners • Ondersteunen van de politie. ('live' beelden als bewijs) 	<ul style="list-style-type: none"> • Interviews met bewoners en jongerenwerkers. • Interviews experts. • Registratiegegevens politie. • Eigen observaties. 	<ul style="list-style-type: none"> • Geregistreeerde incidenten. • Verplaatsingseffecten. • (On)veiligheidsgevoelens. • Bekendheid met cameratoezicht. • Draagvlak. 	Evaluatie door extern onderzoeksbureau.	Niveau 2. 0- en 1-meting zonder controlegebied.
Apeldoorn Uitgaansgebied Ingevoerd: begin 2000	<ul style="list-style-type: none"> • Het verhogen van het veiligheidsniveau in het uitgaansgebied door het kunnen beschikken over videobeelden van het gedrag van bezoekers in het uitgaansgebied. 	<ul style="list-style-type: none"> • Registratiegegevens politie. • Schriftelijke vragenlijsten onder eigenaren en/of bedrijfsleiders van horecaondernemingen, politiepersoneel, bewoners en winkeliers van het uitgaansgebied en de directe omgeving en taxichauffeurs. 	<ul style="list-style-type: none"> • Geregistreeerde incidenten. • Bekendheid met cameratoezicht. • Opinie cameratoezicht. 	Evaluatie door de gemeente.	Niveau 3. Diverse metingen voor en na invoering cameratoezicht met controlegebied.
Arnhem Uitgaansgebied, inclusief af- en aanlooproutes Ingevoerd: mei 2000	<ul style="list-style-type: none"> • Voorkomen en terugdringen van verstoringen van de openbare orde. • Bijdrage leveren aan het opsporen en vervolgen van strafbare feiten. 	<ul style="list-style-type: none"> • Registratiegegevens politie. • Enquête onder uitgaande jongeren en ouders van uitgaande jongeren. • Enquête onder bewoners en ondernemers. • Enquêtes en groepsinterviews met politiefunctionarissen. • Analyse camerabeelden drie majeure incidenten. • Analyse logboek dienst Brandweer en Volksgezondheid. • Interviews met betrokkenen. • Enquête onder bedieningspersoneel. • Groepsinterview afvaardiging horecaondernemers. 	<ul style="list-style-type: none"> • (On)veiligheidsgevoelens. • Geregistreeerde incidenten. • Verplaatsingseffecten. • Bekendheid met cameratoezicht. 	Evaluatie door extern onderzoeksbureau.	Niveau 2. 0- en 1-meting zonder controlegebied.

Gemeente	Beoogd effect cameratoezicht	a) informatiebronnen	b) uitkomstmaten	c) evaluatie	d) MSMS
Breda Stationsgebied Ingevoerd: mei 1999	<ul style="list-style-type: none"> • Terugdringen criminaliteit en overlast op en rond het station. • Handhaven openbare orde en wegnemen van angstgevoelens. 	<ul style="list-style-type: none"> • Enquête bezoekers station en medewerkers taxi- en busbedrijven. • Registratiegegevens politie. 	<ul style="list-style-type: none"> • Geregistreeerde incidenten. • (On)veiligheidsgevoelens bezoekers en betrokkenen. 	Evaluatie door gemeente.	Niveau 2. 0- en 1-meting zonder controlegebied.
Deurne Stationsgebied Ingevoerd: eind 2003	<ul style="list-style-type: none"> • Het aantal incidenten van fietsendiefstal, overlast, geweld en vandalisme met 25% terugdringen. 	<ul style="list-style-type: none"> • Registratiegegevens politie. 	<ul style="list-style-type: none"> • Geregistreeerde incidenten. 	Evaluatie door de gemeente.	Niveau 2. Diverse metingen voor en na invoering cameratoezicht.
Dordrecht Stationsgebied Ingevoerd: juni 2004	<ul style="list-style-type: none"> • Verbeteren veiligheid in stationsgebied. 	<ul style="list-style-type: none"> • Registratiegegevens politie. • Cijfermateriaal NS. 	<ul style="list-style-type: none"> • Geregistreeerde incidenten. • (On)veiligheidsgevoelens reizigers. 	Evaluatie door de politie.	Niveau 2. 0-, 1- en 2-meting zonder controlegebied.
Ede Uitgaansgebied Ingevoerd: eind 1998	<ul style="list-style-type: none"> • Het vergroten van de objectieve en subjectieve veiligheid op en rond het Museumplein. 	<ul style="list-style-type: none"> • Schriftelijke enquête onder omwonenden, 15-34-jarige inwoners gemeente, overige inwoners en taxiondernemers. • Mondelinge enquête onder bezoekers/passanten, bedrijven Ede Centrum en horecaondernemers. • Interviews met politie, gemeente, justitie en verslavingszorg. • Registratiegegevens politie. 	<ul style="list-style-type: none"> • Geregistreeerde incidenten. • (On)veiligheidsgevoelens. • Overlastervaring. • Mening cameratoezicht. • Mening beleid gemeente/optreden politie. • Meldingsbereidheid. • Verplaatsingseffecten. 	Evaluatie door afdeling Onderzoek, Ontwikkeling en Statistiek van de gemeente.	Niveau 1. 0- en 2-meting met controlegebied (voor politiecijfers).
Enschede Binnenstad en uitgaansgebied Ingevoerd: augustus 2005	<ul style="list-style-type: none"> • Handhaving van de openbare orde. 	<ul style="list-style-type: none"> • Enquête en interviews uitgaanspubliek, bewoners, ondernemers, politie en stadswachten. • Aantal waargenomen incidenten door burgers en registraties van de politie. • Geregistreerd aantal aangiften. • Logboekgegevens cameratoezichthouders. 	<ul style="list-style-type: none"> • Beleving betrokkenen. • Geregistreeerde incidenten. 	Evaluatie door de Universiteit Twente.	Niveau 2. 0- en 1-meting zonder controlegebied.
Gilze-Rijen Stationsgebied Ingevoerd: 2003	<ul style="list-style-type: none"> • Terugdringen van het aantal fietsdiefstallen. 	<ul style="list-style-type: none"> • Registratiegegevens politie. 	<ul style="list-style-type: none"> • Geregistreeerde incidenten. 	Evaluatie door de gemeente.	Niveau 2. Diverse metingen voor en na invoering van cameratoezicht.

Gemeente	Beoogd effect cameratoezicht	a) informatiebronnen	b) uitkomstmaten	c) evaluatie	d) MSMS
Gilze-Rijen Aanvulling op jaarrapportage 2005 Stationsgebied Ingevoerd: 2003	<ul style="list-style-type: none"> • Terugdringen van het aantal fietsdiefstallen. 	<ul style="list-style-type: none"> • Registratiegegevens politie. 	<ul style="list-style-type: none"> • Geregistreerde incidenten. 	Evaluatie door de gemeente.	Niveau 2. 0-, 1- en 2-meting zonder controlegebied.
Goes Uitgaansgebied Ingevoerd: maart 2001	<ul style="list-style-type: none"> • Het geven van een prettig en veilig gevoel bij bezoekers. • Weerhouden van mensen om de sfeer te verpesten. 	<ul style="list-style-type: none"> • Registratiegegevens politie. • Gesprekken politie. 	<ul style="list-style-type: none"> • (On)veiligheidsgevoelens. • Geregistreerde incidenten. • Verplaatsingseffect. 	Evaluatie door de politie.	Niveau 3. Diverse metingen voor en na invoering met controlegebied (voor politiecijfers).
Gouda Stationsgebied en parkeerterreinen Ingevoerd: begin 2004	<ul style="list-style-type: none"> • Het vergroten van het veiligheidsgevoel van de Goudse burger en de Goudse bezoeker. • Het laten dalen van het aantal incidenten. 	<ul style="list-style-type: none"> • Enquête onder voorbijgangers, werkenden en omwonenden en parkeerders. • Klantmetingsgegevens politie. • Klantmetingsgegevens sociale veiligheid NS. • Interviews met medewerkers politie, gemeente en stadstoezicht. • Gesprekken sleutelinformanten. 	<ul style="list-style-type: none"> • (On)veiligheidsgevoelens. • Slachtofferschap. • Ervaren overlast. • Geregistreerde incidenten. • Tevredenheid over optreden politie en toezichthouders. • Houding t.o.v. cameratoezicht. • Aangiftebereidheid. 	Evaluatie door extern onderzoeksbureau.	Niveau 2. 0- en 1-meting zonder controlegebied.
Groningen Uitgaansgebied Ingevoerd: eind 1999	<ul style="list-style-type: none"> • Vermindering geweld en openbare ordeproblemen in uitgaansgebied. • Vergemakkelijking werkzaamheden van politie en hulpverlening. • Terugdringen onveiligheidsgevoelens. • Oplossen strafbare feiten. 	<ul style="list-style-type: none"> • Telefonische enquête onder bezoekers en bewoners. • Interviews met horecaondernemers. • Groepsgesprekken medewerkers politie en justitie. • Registratiegegevens politie. • Gesprekken met taxi- en nachtbuschauffeurs. • Groepsgesprek met medewerkers ambulancevervoer en regiopolitie. 	<ul style="list-style-type: none"> • (On)veiligheidsgevoelens. • Slachtofferschap. • Mening politieoptreden/cameratoezicht. • Aangiftebereidheid. • Overlastervaring. • Geregistreerde incidenten. • Aanhoudingen. • Verplaatsingseffecten. 	Evaluatie door extern onderzoeksbureau.	Niveau 2. 0-, 1- en 2-meting voor interviews en groepsgesprekken en een 0- en een 1-meting voor politiecijfers.

Gemeente	Beoogd effect cameratoezicht	a) informatiebronnen	b) uitkomstmaten	c) evaluatie	d) MSMS
Heerlen Uitgaansgebied, centrumgebied, wijk Ingevoerd: eind 2003	<ul style="list-style-type: none"> • Vroegtijdig signaleren en voorkomen van openbareordeproblemen. • Strafbare feiten oplossen. • Terugdringen en voorkomen van onveiligheidsgevoelens. • Verbeteren leefbaarheid en veiligheid. 	<ul style="list-style-type: none"> • Registratiegegevens politie en Meldpunt Drugs- en Tappeloverlast. • Interviews politie, gemeenten en stadstoezicht. • Telefonische enquête bezoekers. • Face-to-face-enquête ondernemers. • Schriftelijke, telefonische en face-to-face-enquête bewoners. 	<ul style="list-style-type: none"> • (On)veiligheidsgevoelens. • Slachtofferschap. • Ervaren overlast. • Geregistreeerde incidenten. • Verplaatsingseffecten. • Tevredenheid optreden handhavers. 	Evaluatie door extern onderzoeksbureau.	Niveau 2. 0- en 1-meting zonder controlegebied.
Helmond Horecaconcentratiegebied Ingevoerd: zomer 2004	<ul style="list-style-type: none"> • Direct overall toezicht en daardoor anticiperen op dreigende verstoringen van de openbare orde. • Verkrijgen van bewijsmateriaal bij strafbare feiten. • Positief beïnvloeden van de veiligheidsbeleving. • Preventief effect bewerkstelligen. 	<ul style="list-style-type: none"> • Registratiegegevens politie. 	<ul style="list-style-type: none"> • Oplossingspercentage. • Geregistreeerde incidenten. 	Evaluatie door de gemeente.	Niveau 2. 0- en 1-meting zonder controlegebied.
Leeuwarden Binnenstad Ingevoerd: medio 2005	<ul style="list-style-type: none"> • Bijdragen aan veiligheid door het verminderen van criminaliteit en vergroten van veiligheidsgevoelens. • Bijdragen aan veiligheid door het terugdringen van overlast. • Vergroten van veiligheidsgevoelens. 	<ul style="list-style-type: none"> • Peiling (interviews, enquêtes en observatie) onder bewoners, uitgaanspubliek, horecamensen en politiemensen. • Registratiegegevens politie. • Logboekgegevens. • Dossierstudie. • Lichtmeting. • Media-analyse. 	<ul style="list-style-type: none"> • Geregistreeerde incidenten. • (On)veiligheidsgevoelens. • Berichten in de media. • Bekendheid met de maatregelen. 	Evaluatie door Hogeschool.	Niveau 3. Diverse metingen met controlegebied.
Maastricht Binnenstad Ingevoerd: juni 2001	<ul style="list-style-type: none"> • Bevorderen van de veiligheid op straat. • Bevorderen veiligheidsgevoel mensen op straat. 	<ul style="list-style-type: none"> • Registratiecijfers politie. • Enquête onder bewoners en ondernemers. 	<ul style="list-style-type: none"> • (On)veiligheidsgevoelens. • Verplaatsingseffect. • Geregistreeerde incidenten. 	Evaluatie door bureau Onderzoek en Informatie van de gemeente.	Niveau 2. 0-, 1- en 2-meting zonder controlegebied.

Gemeente	Beoogd effect cameratoezicht	a) informatiebronnen	b) uitkomstmaten	c) evaluatie	d) MSMS
Rotterdam Stadhuisplein, woonbuurt, tippelzone, bij metrostations en woon-/werkgebied Ingevoerd: juni 2000 en oktober 2001	<ul style="list-style-type: none"> Het verminderen van geweld op straat. Het verminderen van overlast op straat. Het verbeteren van de veiligheidsgevoelens van omwonenden en bezoekers. De verbetering van de effectiviteit van het optreden van politie en justitie. 	<ul style="list-style-type: none"> Registratiegegevens politie en justitie. Observaties in cameragebieden. Interviews medewerkers politie, gemeente en OM. Enquête onder bewoners, ondernemers, bezoekers en reizigers. 	<ul style="list-style-type: none"> Slachtofferschap van geweld. Ervaren overlast. (On)veiligheidsgevoelens. Aantal aanhoudingen. Geregistreeerde incidenten. 	Evaluatie door extern onderzoeksbureau.	Niveau 2. 0- en 1-meting zonder controlegebied.
Rotterdam Aanvulling op jaarrapportage 2004 Stadhuisplein, woonbuurt, tippelzone, bij metrostations en woon-/werkgebied Ingevoerd: juni 2000 en oktober 2001	<ul style="list-style-type: none"> Het verminderen van geweld op straat. Het verminderen van overlast op straat. Het verbeteren van de veiligheidsgevoelens van omwonenden en bezoekers. De verbetering van de effectiviteit van het optreden van politie en justitie. 	<ul style="list-style-type: none"> Registratiegegevens politie en justitie. 	<ul style="list-style-type: none"> Aantal aanhoudingen. Geregistreeerde incidenten. 	Evaluatie door Bestuursdienst Rotterdam, Politie en OM.	Niveau 2. 0-, 1- en 2-meting zonder controlegebied.
Rotterdam Uitbreiding tot tien cameragebieden bij metrostations, kop van Mathenesserdijk, CS, West Kruiskade, Boulevard Zuid en Crooswijk Ingevoerd: 2006	<ul style="list-style-type: none"> Het verminderen van geweld op straat. Het verminderen van overlast op straat. Het verbeteren van de veiligheidsgevoelens van omwonenden en bezoekers. De verbetering van de effectiviteit van het optreden van politie en justitie. 	<ul style="list-style-type: none"> Telefonische enquête onder bewoners. Registratiegegevens politie en justitie. 	<ul style="list-style-type: none"> Verplaatsingseffecten. Geregistreeerde incidenten. Beleving cameratoezicht. 	Evaluatie door directie Veiligheid Rotterdam, Politie en OM.	Niveau 2. 0-, 1- en 2-meting zonder controlegebied.

Gemeente	Beoogd effect cameratoezicht	a) informatiebronnen	b) uitkomstmaten	c) evaluatie	d) MSMS
Tilburg Uitgaansgebied Ingevoerd: begin 2000	<ul style="list-style-type: none"> • Voorkomen en terugdringen van criminaliteit. • Verhoging van het veiligheidsgevoel bij uitgaanspubliek en bewoners. • Verminderen en voorkomen van overlast. • Verminderen en voorkomen van vandalisme. • Bieden van ondersteuning aan de politie bij het opsporen van strafbare feiten (verhoging van het oplossingspercentage). • Bieden van ondersteuning aan het OM bij de vervolging van daders van strafbare feiten. 	<ul style="list-style-type: none"> • Registratiegegevens politie. • Landelijke Politiemonitor. • Onderzoek Leefbaarheid en Veiligheid van de gemeente Tilburg. • Interviews met medewerkers van politie, OM, gemeente en overige betrokkenen. 	<ul style="list-style-type: none"> • (On)veiligheidsgevoelens. • Geregistreeerde incidenten. 	Evaluatie door team Onderzoek en Informatie van de gemeente.	Niveau 1. 1- en 2-meting met controlegebied (voor politiecijfers).
Utrecht Uitgaansgebied Ingevoerd: februari 2001	<ul style="list-style-type: none"> • Bevorderen objectieve veiligheid. • Bevorderen subjectieve veiligheid. 	<ul style="list-style-type: none"> • Registratiegegevens politie. • Telefonische enquête onder bewoners. • Face-to-face-enquête onder passanten en bezoekers. • Interviews politiefunctarissen. • Interviews horecaondernemingen. 	<ul style="list-style-type: none"> • (On)veiligheidsgevoelens. • Geregistreeerde incidenten. • Aantal aangiften. • Aantal opgeloste zaken. • Bekendheid met cameratoezicht. • Slachtofferschap. • Oplossingspercentage. • Verplaatsingseffecten. 	Evaluatie door de afdeling Bestuursinformatie van de gemeente.	Niveau 3. 0- en 1-meting met controlegebied (voor politiecijfers).
Zaandam Uitgaansgebied Ingevoerd: januari 2004	<ul style="list-style-type: none"> • Voorkomen en terugdringen van veelvoorkomende criminaliteit. • Opsporen van daders. • Ondersteuning politie door middel van beeldmateriaal als bewijs. • Bevorderen subjectieve veiligheid. • Zicht krijgen op objectieve veiligheid. 	<ul style="list-style-type: none"> • (Groeps)interviews met experts. • Logboekgegevens cameratoezichthouders. • Observatie cameratoezichthouders. • Analyse geregistreeerde politiecijfers. • Analyse van 2 incidenten. • Onderzoek (enquêtes) onder jongeren, ouders en bewoners. 	<ul style="list-style-type: none"> • Geregistreeerde incidenten. • Bekendheid met cameratoezicht. • (On)veiligheidsgevoelens. • Waardering cameratoezicht. • Leefbaarheid. • Slachtofferschap. • Verplaatsingseffecten. 	Evaluatie door extern onderzoeksbureau.	Niveau 2 Voor- en nameting zonder controlegebied. Voor bewoners ook tussenmeting.

Gemeente	Beoogd effect cameratoezicht	a) informatiebronnen	b) uitkomstmaten	c) evaluatie	d) MSMS
Zeist Uitgaansgebied Ingevoerd: maart 2003	<ul style="list-style-type: none"> Een betere bescherming van het werk van de politie en een hulpmiddel daarbij in het horecagebied. Een grotere pakkans voor overtredders/geweldplegers. Een veiliger gevoel voor het horecapubliek. Een verdere opwaardering van het gebied. 	<ul style="list-style-type: none"> Schriftelijke enquête onder bewoners en omwonenden. Interviews met ondernemers. Face-to-face-enquête uitgaanspubliek. Bevraging inwoners gemeente via Stadspeiling. Registratiegegevens politie. Interviews met politiefunctionarissen. 	<ul style="list-style-type: none"> (On)veiligheidsgevoelens. Ervaren overlast. Bekendheid met cameratoezicht. Draagvlak. Geregistreerde incidenten. Tevredenheid inzet politie. 	Evaluatie door de concernstaf van de gemeente.	Niveau 2. 0- en 1-meting zonder controlegebied.
Zoetermeer Brug (voetgangers- en fietsviaduct) Ingevoerd: mei 2003	<ul style="list-style-type: none"> Vergroting veiligheidsbeleving van de gebruikers van de viaducten. 	<ul style="list-style-type: none"> Passantenenquête. Incidentenregistratie politie. Incidentenregistratie monitorcentrale. 	<ul style="list-style-type: none"> (On)veiligheidsgevoelens passanten. Geregistreerde incidenten door politie en monitorcentrale. 	Evaluatie door gemeente.	Niveau 2. 0-, 1- en 2-meting zonder controlegebied.
Zwolle Centrumgebied Ingevoerd: april 2001	<ul style="list-style-type: none"> Preventieve werking. Signaleren van strafbare feiten. Vroegtijdig inspringen op openbareordeproblemen. Leveren van ondersteunend bewijsmateriaal. Bijdrage leveren aan het opsporen van daders en een succesvolle vervolging. 	<ul style="list-style-type: none"> Registratiegegevens politie. Interviews met professionals bij politie, horeca, OM en de gemeente. Enquête onder publiek. Bezoek aan uitkijkposten. 	<ul style="list-style-type: none"> (On)veiligheidsgevoelens. Bekendheid met cameratoezicht. Geregistreerde incidenten. Verplaatsingseffect. Opinie cameratoezicht. 	Evaluatie door afdeling Onderzoek en Statistiek van de gemeente.	Niveau 1. 1- en 2-meting met controlegebied (voor politiecijfers).

RESULTATEN EVALUATIES META-ANALYSE

Evaluatie	Proces	Objectieve veiligheid	Beleving cameratoezicht en veiligheid	Opsporing en opvolging
Alkmaar	<ul style="list-style-type: none"> • Naast cameratoezicht is er ook meer toezicht gekomen op straat door politie en stadstoezicht en is er een verslaafdenproject gestart. • Het succes van cameratoezicht wordt bepaald door het live uitkijken van de beelden. 	<ul style="list-style-type: none"> • Bewoners werden significant minder vaak slachtoffer van agressief gedrag en van diefstal of (bedreiging met) geweld. Ondernemers werden significant minder vaak slachtoffer van agressief gedrag. Bezoekers uit de regio zijn ook minder vaak slachtoffer of getuige van een misdrijf. • Het slachtofferschap van vernieling onder bewoners is significant gedaald. Onder ondernemers is het ook gedaald, maar niet significant. • Er lijkt geen sprake te zijn van een verplaatsingseffect, eerder van verwijdering en verdunning van criminaliteit. 	<ul style="list-style-type: none"> • Het onveiligheidsgevoel is onder ondernemers, bezoekers en bewoners significant gedaald. • Niet iedereen is op de hoogte dat er cameratoezicht is en dat er live wordt uitgekeken. • Het draagvlak voor cameratoezicht is groot. • De angst voor aantasting van de privacy is er nauwelijks meer. 	<ul style="list-style-type: none"> • De politie maakt gebruik van camerabeelden voor opsporingsdoeleinden (ongeveer 4 keer per maand). • Bij de politie is niet iedereen bekend met cameratoezicht, waardoor beelden onbenut kunnen blijven.
Amersfoort	<ul style="list-style-type: none"> • De uitkijkprocedure is omslachtig. • Aanvankelijk was er te weinig kennis en capaciteit bij de politie voor de toepassingsmogelijkheden. • Beelden worden niet live uitgekeken, waardoor niet direct op incidenten ingespeeld kan worden. 	<ul style="list-style-type: none"> • Op één locatie zijn vernielingen uitgebleven; op de andere locaties is geen daling van het aantal geregistreerde delicten. 	<ul style="list-style-type: none"> • Draagvlak voor cameratoezicht is groot. • De meerderheid van de burgers en bezoekers in Amersfoort is niet bekend met het cameratoezicht. • Cameratoezicht heeft weinig effect op het veiligheidsgevoel van het uitgaanspubliek. • Het onveiligheidsgevoel van bewoners in de binnenstad is gedaald. 	<ul style="list-style-type: none"> • Het bewaren van de beelden voor zeven dagen is te kort. Aanwezigheid camera's heeft mogelijk positief effect op aangiftebereidheid. • Cameratoezicht als ondersteuning in de opsporing functioneert niet optimaal door slechte of onbruikbare beelden. • Beelden waren niet altijd na incidenten bekeken, omdat geen relevante informatie verwacht werd, beelden te snel gewist werden en cameratoezicht nog niet tussen de oren van agenten zat.
Amsterdam	<ul style="list-style-type: none"> • Vertegenwoordigers van stadsdelen, politie, 	<ul style="list-style-type: none"> • Slachtofferschap van het totaal aantal incidenten op de drie locaties gezamenlijk 	<ul style="list-style-type: none"> • Lichte verbetering (niet significant) in onveiligheidsgevoelens van bewoners 	<ul style="list-style-type: none"> • In Zuidoost (technisch het meest geavanceerde systeem) zijn goede

Evaluatie	Proces	Objectieve veiligheid	Beleving cameratoezicht en veiligheid	Opsporing en opvolging
(August Allebéplein, Belgiëplein en Kraaiennest)	<p>stadstoezicht, ondernemers en andere betrokkenen zijn van mening dat de samenwerking is verbeterd en dat de politie effectiever kan worden aangestuurd door cameratoezicht.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Cameratoezicht maakt deel uit van een pakket van maatregelen: o.a. extra toezicht op straat, meer samenwerking tussen politie en Stadstoezicht, extra toezichthouders, Justitie in de Buurt, Jongeren Opvang Team, meer verlichting. 	<p>is gedaald met 23 procent (m.n. overlast, verbale agressie en rondhangende jongeren).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Op het Belgiëplein stijgt het aantal incidenten volgens politiecijsers. • In het Kraaiennest is het slachtofferschap toegenomen, maar is er een daling volgens de politiecijsers. • Verplaatsingseffecten doen zich volgens de slachtofferenquêtes gedeeltelijk voor bij autocriminaliteit en mishandeling. De overlast van groepen jongeren, verbale agressie, fietsendiefstal en overige delicten zijn afgenomen in het cameragebied en omliggende straten. Politiecijsers zijn niet geschikt om een eenduidige conclusie te trekken over verplaatsingseffecten. 	<p>August Allebéplein en ondernemers in Kraaiennest. Bij andere groepen (alle passanten en de rest van de bewoners en ondernemers) is geen verbetering zichtbaar.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Een ruime meerderheid van bewoners en ondernemers is op de hoogte van de aanwezigheid van cameratoezicht. Bij passanten is dit ongeveer de helft. • Er is een groot draagvlak voor cameratoezicht. 	<p>ervaringen met het gebruik van opgenomen beelden in het kader van opsporing door politie en justitie.</p> <ul style="list-style-type: none"> • De bewaartermijn van 24 uur bevordert de bruikbaarheid van de beelden in het kader van opsporing niet.
Amsterdam (Wallen en Nieuwendijk)	<ul style="list-style-type: none"> • Cameratoezicht is niet als enige instrument ingezet op de Wallen en de Nieuwendijk. • Het voordeel van live uitkijken is dat de politie direct kan worden ingezet. • Een groot deel van de beelden die voor opsporing worden gebruikt, hebben betrekking op de periode dat niet live wordt meegekeken. 	<ul style="list-style-type: none"> • Zowel de enquêtes als de politiecijsers laten een daling zien van het aantal delicten op de Wallen en Nieuwendijk na invoering cameratoezicht (m.n. verbale agressie, dreigende sfeer, zakkenrollerij, inbraken, voertuigcriminaliteit, mishandeling en straatroof). De daling is significant groter dan in district in zijn geheel. • Op de Wallen is een toename van met name overlast op enkele 'blinde' vlekken binnen en net buiten het cameratoezicht. 	<ul style="list-style-type: none"> • Percentage mensen dat zich onveilig voelt, is niet afgenomen gedurende de drie metingen. • Een ruime meerderheid van de bewoners en bezoekers is positief over cameratoezicht en dit percentage is gestegen gedurende de metingen. Ook is men steeds minder bang dat camera's een aantasting zijn van de privacy. • Ongeveer de helft van de bewoners en bezoekers denkt dat criminaliteit en overlast zullen afnemen door de camera's. • De bekendheid met de camera's is nog niet volledig onder de bezoekers. 	<ul style="list-style-type: none"> • De politie gebruikt de beelden voor opsporingswerk, vooral bij incidenten omtrent drugshandel, diefstallen, geweldsmisdrijven en straatroven.
Amsterdam (Noord)		<ul style="list-style-type: none"> • Minder dealers in het cameragebied. • Afname overlast buurtjongeren mede door cameratoezicht (in combinatie met andere maatregelen). 	<ul style="list-style-type: none"> • Vrijwel alle betrokkenen zijn positief over de effectiviteit van het cameratoezicht. 	
Apeldoorn	<ul style="list-style-type: none"> • Door het live meekijken kan de politie op de juiste plekken worden ingezet, waardoor 	<ul style="list-style-type: none"> • Het aantal geregistreerde incidenten (zowel binnen als buiten horecagelegenheden) is toegenomen. In 	<ul style="list-style-type: none"> • De bekendheid met cameratoezicht onder bewoners, horecaondernemingen, taxichauffeurs en winkeliers is groot. 	<ul style="list-style-type: none"> • De beelden dragen volgens de politie bij tot het verduidelijken van een incident of tonen verdachten

Evaluatie	Proces	Objectieve veiligheid	Beleving cameratoezicht en veiligheid	Opsporing en opvolging
	volgens de politie al veel incidenten zijn voorkomen.	horecagebieden zonder camera's is het aantal incidenten in de openbare orde ook toegenomen, maar in minder sterke mate. In de horecagebieden zonder camera's is het aantal incidenten in horecagelegenheden afgenomen.	<ul style="list-style-type: none"> De helft van deze respondenten vindt dat cameratoezicht veel tot zeer veel bijdraagt aan de veiligheid en dat het uitgaansgebied veiliger is geworden. 	<p>van incidenten.</p> <ul style="list-style-type: none"> Sinds de invoering van cameratoezicht zijn de beelden drie keer getoond in de rechtszaal.
Arnhem	<ul style="list-style-type: none"> De politie op straat voelt zich gesteund door de aanwezigheid van camera's. De politie kan gericht en effectiever opereren. Een verbeterde samenwerking leidt tot meer meldingen van incidenten tussen het bedieningspersoneel en de politie. 	<ul style="list-style-type: none"> De geregistreerde criminaliteit is enigszins afgenomen in de gemeente en toegenomen in de binnenstad (vooral incidenten m.b.t. leefbaarheid (vooral overlast) en hulp- en dienstverlening). Geringe verplaatsingseffecten. 	<ul style="list-style-type: none"> Driekwart van (de ouders van) uitgaande jongeren is op de hoogte van de aanwezigheid van camera's. (Ouders van) uitgaande jongeren, bewoners en ondernemers beoordelen het uitgaansgebied van Arnhem als veiliger na invoering cameratoezicht. Draagvlak voor cameratoezicht is groot. 	<ul style="list-style-type: none"> Confrontatie met het bestaan van camerabeelden kan bij verdachten tot een snelle schuldbekentenis leiden.
Breda		<ul style="list-style-type: none"> De criminaliteit op en rond het station is gedaald. 	<ul style="list-style-type: none"> Het gevoel van veiligheid is onder bezoekers toegenomen. Een kwart van de ondernemers voelt zich veiliger. 	
Deurne		<ul style="list-style-type: none"> Daling van het aantal incidenten ((brom)fietsdiefstallen, zakkenrollen, overlast, vandalisme, vernieling) met 52 procent. 		<ul style="list-style-type: none"> Cameratoezicht heeft nog niet geleid tot het aanhouden van daders, maar is in een aantal gevallen wel gebruikt als ondersteunend bewijsmateriaal. Beelden zijn vaak niet meer beschikbaar wanneer slachtoffers aangifte doen.
Dordrecht	<ul style="list-style-type: none"> Door het uitbreiden van de bewaartermijn van de beelden bij gelijkblijvende opslagcapaciteit is de beeldkwaliteit verslechterd. 	<ul style="list-style-type: none"> Daling van het aantal incidenten met een laag risico (met name overlastincidenten veroorzaakt door drugs-, medicijn- of alcoholgebruik). Stijging van het aantal incidenten met een gemiddeld en hoog risico. Incidenten met een gemiddeld risico bestaan uit vernieling. Incidenten met een hoog risico zijn geweld, bedreiging, diefstal, zakkenrollerij, overval, beroving, zeden, drugs, brandstichting. 		<ul style="list-style-type: none"> Beelden zijn 4x opgevraagd ten behoeve van opsporing, maar dit heeft niet geleid tot aanhoudingen. Er is door de uitkijkcentrale 35x een incident doorgegeven aan de politie. In 10 van deze gevallen heeft dit geleid tot actie van de politie. In een aantal gevallen is er ter plaatse niets of niemand aangetroffen. In een beperkt aantal gevallen is er door de politie niet teruggekoppeld

Evaluatie	Proces	Objectieve veiligheid	Beleving cameratoezicht en veiligheid	Opsporing en opvolging
				wat er met de melding is gedaan.
Ede	<ul style="list-style-type: none"> • Naast cameratoezicht zijn er andere maatregelen genomen, zoals extra politie-inzet op uitgaansavonden, uitbreiding en versterking verlichting, verplaatsen taxistandplaats, opknappen Museumplein, verbeteren samenwerking en opening fietsenstalling. • De politie geeft aan dat door het cameratoezicht agenten effectiever kunnen worden ingezet. • Als er niet wordt ingezoomd, is identificatie meestal niet mogelijk. • Er zijn positieve ervaringen met live uitkijken, omdat dan effectief politie kan worden ingezet en kan worden ingezoomd op de gebeurtenis en de dader (voor identificatie). 	<ul style="list-style-type: none"> • Afname van het totaal aantal incidenten in het cameragebied (m.n. afname in diefstal uit/vanaf motorvoertuigen en vernielingen/vandalisme). Er is ook een afname in de omliggende straten (Ede Centrum), in de gehele gemeente en in het district, maar in minder sterke mate. 	<ul style="list-style-type: none"> • Omwonenden, 15-34-jarigen en bezoekers voelen zich ten tijde van de 2-meting minder vaak onveilig dan ten tijde van de 1-meting. • De meeste horecaondernemers denken dat bezoekers zich veiliger voelen door de invoering van cameratoezicht en vinden dat er minder vechtpartijen zijn op en rond het Museumplein. • De politie heeft de indruk dat de sfeer op het Museumplein sterk is verbeterd. • Voor omwonenden, 15-34-jarige inwoners en horecaondernemers is de overlast afgenomen. Voor bezoekers en bedrijven is de overlast gelijk gebleven. • Het draagvlak voor cameratoezicht is groot. • Ten tijde van de 2-meting zijn omwonenden en 15-34-jarige inwoners positiever over het beleid van de gemeente en het optreden van de politie dan ten tijde van de 1-meting. • Volgens horecaondernemers is het Museumplein aantrekkelijker geworden voor bezoekers. 	<ul style="list-style-type: none"> • Meldingsbereidheid inwoners is niet wezenlijk veranderd. • Volgens de politie bekennen daders sneller als er camerabeelden beschikbaar zijn. • Camerabeelden zijn één keer gebruikt voor bewijsvoering. • De bewaartermijn van 24 uur is volgens de politie te kort, aangezien aangiften vaak pas later plaatsvinden. De beelden kunnen dan niet meer worden gebruikt voor opsporing.
Enschede	<ul style="list-style-type: none"> • In de beginperiode zijn er enkele organisatorische opstartproblemen geweest, zoals het niet kunnen overhevelen van videobeelden naar permanente opslag. Dit is opgelost. • De samenwerking met de stadswachten en de politie verloopt goed. 	<ul style="list-style-type: none"> • Door beperkte beschikbaarheid van gegevens is het effect op de objectieve veiligheid niet goed weer te geven. Er <i>lijkt</i> echter een afname te zijn in het aantal geregistreerde incidenten en aangiften, maar alleen bij aangiften van geweld zonder letsel en alleen in het uitgaansgebied. 	<ul style="list-style-type: none"> • In het rapport wordt het effect op de subjectieve veiligheid niet duidelijk: er staat vermeld dat de veiligheidsgevoelens van ondernemers, bewoners en uitgaanspubliek zijn niet veranderd sinds de komst van het cameratoezicht, maar er staat ook dat door de komst van het cameratoezicht de beroepsmatig betrokkenen, het uitgaanspubliek en bewoners zich veiliger zijn gaan voelen. • Het uitgaanspubliek beleeft onveiligheid minder frequent dan voor het cameratoezicht. • De mate van geweldpleging en de overlast is volgens beroepsmatig betrokkenen en bewoners niet veranderd. 	
Gilze-Rijen	<ul style="list-style-type: none"> • Invoering cameratoezicht is 	<ul style="list-style-type: none"> • Daling van fietsdiefstallen. 		

Evaluatie	Proces	Objectieve veiligheid	Beleving cameratoezicht en veiligheid	Opsporing en opvolging
	gepaard gegaan met verbouwing van het station met een nieuwe fietsenstalling.			
Gilze-Rijen	<ul style="list-style-type: none"> Invoering cameratoezicht is gepaard gegaan met verbouwing van het station met een nieuwe fietsenstalling. 	<ul style="list-style-type: none"> Daling van fietsdiefstallen en aantal spoorlopers. 	<ul style="list-style-type: none"> Hoewel hiervoor geen meting is uitgevoerd, zijn er signalen dat de subjectieve veiligheid zich positief ontwikkelt. 	<ul style="list-style-type: none"> Overlastmeldingen zijn in beeld gebracht. Er zijn vijf aanhoudingen verricht door gebruikmaking van de beelden. Het gaat hierbij niet alleen om fietsdiefstallen.
Goes		<ul style="list-style-type: none"> De geregistreerde criminaliteit in het cameragebied is toegenomen. De geregistreerde criminaliteit buiten het cameragebied blijft nagenoeg gelijk. Er zijn geen verplaatsingseffecten. Volgens de politie vormt de aanwezigheid van camera's voor plegers van strafbare feiten geen belemmering. 	<ul style="list-style-type: none"> Cameratoezicht verhoogt het veiligheidsgevoel bij politieagenten, omdat door het live uitkijken gerichte assistentie verleend kan worden. 	<ul style="list-style-type: none"> Door de camera's kan er meer dadergericht gewerkt worden.
Gouda	<ul style="list-style-type: none"> Camerabeelden worden live uitgekeken door stadstoezicht. Goede communicatie tussen stadstoezicht en politie is noodzakelijk. Dit verloopt goed in Gouda. 	<ul style="list-style-type: none"> Daling aantal incidenten in de stationsomgeving (m.n. overlast jongeren en fietsdiefstallen) en op parkeerterreinen (m.n. autokraken). In rest van Gouda is het aantal incidenten ook afgenomen, maar minder sterk. Slachtofferschap onder bewoners en voorbijgangers in de stationsomgeving is niet afgenomen. Slachtofferschap onder parkeerders wel afgenomen. Volgens betrokkenen is er geen verplaatsingseffect. 	<ul style="list-style-type: none"> Bewoners in omgeving station en werkenden in stationsomgeving voelen zich veiliger na invoering cameratoezicht. Voorbijgangers zijn zich enigszins veiliger gaan voelen. Resultaten niet significant. Veiligheidsgevoel parkeerders niet toegenomen. Overlastervaring door voorbijgangers en bewoners stationsgebied is niet afgenomen. Handel in drugs en vandalisme wordt wel minder vaak ervaren. Tevredenheid over optreden politie en toezichthouders is onder bewoners en voorbijgangers niet significant veranderd in stationsgebied. Parkeerders zijn significant meer tevreden over optreden politie en toezichthouders na plaatsing camera's. De houding van betrokkenen over cameratoezicht is positief, zowel voor als na invoering van cameratoezicht. 	<ul style="list-style-type: none"> Aangiftebereidheid verbale agressie is laag, ook na invoering van cameratoezicht. Aangiftebereidheid fysieke agressie is hoger, maar niet toegenomen (weinig incidenten plaatsgevonden).
Groningen	<ul style="list-style-type: none"> Cameratoezicht fungeert als hulpmiddel en steun in het 	<ul style="list-style-type: none"> Cameratoezicht signaleert meer misdrijven, waardoor het <i>dark number</i> 	<ul style="list-style-type: none"> Volgens de politie houdt cameratoezicht geen impulsief agressief gedrag door de 	<ul style="list-style-type: none"> De aangiftebereidheid groeit, aangezien burgers meer

Evaluatie	Proces	Objectieve veiligheid	Beleving cameratoezicht en veiligheid	Opsporing en opvolging
	<p>politiewerk. Bij incidenten kan aanvullende informatie gevraagd worden aan de meldkamer die de camerabeelden uitkijkt.</p>	<p>daalt en meer inzicht wordt verkregen in de uitgaansproblematiek.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Slachtofferschap geweld onder bewoners afgenomen, maar niet onder ondernemers en bezoekers. • Toename aantal geweldsdelicten en verstoringen openbare orde. • Daling vermogensdelicten. 	<p>invloed van alcohol en/of drugs tegen.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Gevoel van onveiligheid is afgenomen bij bewoners bezoekers en horecaondernemingen. • Tevredenheid optreden politie toegenomen. • Afname in ervaring dat cameratoezicht een inbreuk is op de privacy. 	<p>vertrouwen hebben in de opvolging.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Cameratoezicht kan als ondersteunend bewijsmateriaal fungeren. Tevens bekennen daders sneller als zij weten dat er camerabeelden zijn. • Percentage zaken en aangehouden verdachten dat naar Justitie is gestuurd is toegenomen.
Heerlen	<ul style="list-style-type: none"> • Cameratoezicht is onderdeel van een pakket aan maatregelen, waaronder een intensieve drugsaanpak. • Medewerkers van politie en stadstoezicht vinden cameratoezicht een belangrijk hulpmiddel bij de aanpak van drugsoverlast, doordat de politie adequater kan ingrijpen en proportioneler en effectiever kan optreden. • Het live uitkijken van de beelden bevordert de efficiënte inzet van de politie. 	<ul style="list-style-type: none"> • Slachtofferschap locatie 1 (centrum): bewoners en ondernemers minder vaak slachtoffer na invoering cameratoezicht en bezoekers vaker slachtoffer van agressie (m.n. verbaal). Locatie 2 (wijk): bezoekers minder vaak slachtoffer (m.n. fysieke agressie) en ondernemers vaker slachtoffer (m.n. vandalisme en verbale agressie). Locatie 3 (uitgaansgebied): weinig veranderingen. • In buurten met cameratoezicht zijn met name de meldingen van vermogensdelicten fors afgenomen. Gewelddsmisdrijven op locatie 3 afgenomen, maar op locatie 2 toegenomen. Volgens de politie is het uitgaansgeweld echter niet afgenomen (het impulsieve gedrag onder invloed laat zich niet weerhouden door camera's). • Overlastincidenten in politieregistraties en het Meldpunt Drugs- en Tippetoverlast sterk gedaald (ook in overig Heerlen). • Geen verplaatsing van drugshandel opgetreden. 	<ul style="list-style-type: none"> • Veiligheidsgevoel locatie 1: bij burgers en ondernemers toegenomen en bij bezoekers gelijk gebleven. Locatie 2: bij bewoners toegenomen en bij bezoekers en ondernemers gelijk gebleven. Locatie 3: gelijk gebleven bij zowel bewoners, bezoekers als ondernemers. • Op alle locaties wordt minder overlast (van m.n. drugsverslaafden, drugshandel en jongeren) ervaren. • Op de twee locaties in het centrum is de tevredenheid over het optreden van politie en toezichthouders toegenomen. Op de locatie in de wijk is dit nauwelijks gewijzigd. 	<ul style="list-style-type: none"> • Er hangen veel camera's in Heerlen. Hierdoor kan maar een beperkt deel live worden uitgekeken. De kans op directe waarneming van een incident is daardoor kleiner en de kans op het direct aanhouden van verdachten wordt daardoor ook kleiner. • Tevens is politie-inzet n.a.v. een melding niet altijd mogelijk door beperkte beschikbaarheid. • Het aantal aangehouden verdachten is licht gedaald op beide locaties in het centrum en licht gestegen op de locatie in de wijk.
Helmond		<ul style="list-style-type: none"> • Aantal incidenten en aangiften is afgenomen. 		<ul style="list-style-type: none"> • Aandeel daders dat werd bekeurd/aangehouden is toegenomen.
Leeuwarden	<ul style="list-style-type: none"> • In cameratoezichtsgebieden wordt live uitgekeken en wordt 	<ul style="list-style-type: none"> • Slachtofferenquête geeft geen afname van geweldsincidenten aan. 	<ul style="list-style-type: none"> • In de slachtofferenquête typeren minder horecamensen geweldsdelicten als een 	<ul style="list-style-type: none"> • Opsporing a.d.h.v. beelden is uitzonderlijk.

Evaluatie	Proces	Objectieve veiligheid	Beleving cameratoezicht en veiligheid	Opsporing en opvolging
	<p>bij waargenomen incidenten gelijk de politie ingezet. Er is in deze gebieden geen extra surveillancecapaciteit gerealiseerd.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Toename geregistreerde geweldsdelicten, grotendeels op heterdaad. • Afname geregistreerde bedreigingen. 	<p>urgent probleem.</p> <ul style="list-style-type: none"> • In de slachtofferenquête is het aantal maal slachtofferschap en aangiftebereidheid het hoogst bij horeca- en politiepersoneel. • Afname onveiligheidsgevoel uitgaanders o.a. door cameratoezicht. • Hogere subjectieve veiligheid, dit door meer politietoezicht/interventies t.g.v. cameratoezicht. • Mening cameratoezicht op zich: 'baadt het niet, dan schaadt het niet'. 	<ul style="list-style-type: none"> • Aangiftebereidheid is hetzelfde gebleven.
Maastricht		<ul style="list-style-type: none"> • Dalende trend in totaal aantal incidenten. • Stijging in geweldsdelicten. • Geen eenduidige ontwikkeling in buurtoverlast en vandalisme. • Totaal aantal aangiften diefstal afgenomen. • Er heeft geen significante verplaatsing plaatsgevonden. 	<ul style="list-style-type: none"> • Daling onveiligheidsgevoelens bewoners in de avond op een locatie, stabilisatie op andere locatie. Toename onveiligheidsgevoelens bewoners overdag op beide locaties. • Ondernemers zijn zich veiliger gaan voelen, zowel 's avonds als overdag. 	
Rotterdam	<ul style="list-style-type: none"> • Teleurstelling over gering effect op overlast heeft tot minder vertrouwen in cameratoezicht geleid. Naast cameratoezicht moeten er ook meer toezichthouders worden ingezet. • Inzet politie is effectiever. • Politie kan gericht preventief worden ingezet. • Samenwerking tussen politie en camerabediensers is goed. • Aandachtspunt is de werving van voldoende geschikte camerabediensers. 	<ul style="list-style-type: none"> • Afname slachtofferschap van agressie en geweld op straat. • Drugshandel heeft zich deels verplaatst naar buiten cameragebied. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ervaren overlast is niet overal afgenomen. • Er is een gedeeltelijke verbetering van de veiligheidsgevoelens (op sommige locaties). 	<ul style="list-style-type: none"> • Meer aanhoudingen. • Aantal naar justitie doorgestuurde verdachten is toegenomen. • Pakkans is toegenomen. • Toename aantal aangiften.
Rotterdam	<ul style="list-style-type: none"> • Het cameratoezicht is uitgebreid, behalve bij de tippelzone. In verband met het sluiten van de Keileweg is het 	<ul style="list-style-type: none"> • De veiligheid in de cameratoezichtgebieden is toegenomen. • Het cameratoezicht heeft een remmend 		<ul style="list-style-type: none"> • Beelden worden ook gebruikt voor opsporing. • Het aantal opsporingsverzoeken

Evaluatie	Proces	Objectieve veiligheid	Beleving cameratoezicht en veiligheid	Opsporing en opvolging
	<p>cameratoezicht hier afgebouwd.</p> <ul style="list-style-type: none"> Bij grote evenementen worden de camera's van de RET live doorgeschakeld naar de uitkijkruijnte van de politie. Er is een nieuwe uitkijkruijnte gekomen. In 2006 komt er een proef met Sound Intelligence. 	<p>effect op het plegen van strafbare feiten, gezien de daling van bijvoorbeeld het aantal geweldsdelicten.</p>		<p>neemt toe.</p> <ul style="list-style-type: none"> Er wordt steeds vaker succesvol beroep gedaan op cameratoezicht bij opsporing. In ruim 70 procent van de gevallen levert cameratoezicht een positieve bijdrage in het oplossen van een misdrijf.
Rotterdam	<ul style="list-style-type: none"> Het cameratoezicht is in 2006 uitgebreid tot tien cameratoezichtsgebieden met een totaal van ongeveer 140 camera's (RET: 1200) 24/7 live toezicht vanuit de nieuwe uitkijkruijnte in Witte de Withstraat. Automatische nummerplaatherkenning als nieuwe ontwikkeling. In 2006 is in Delfshaven een pilot met mobiel cameratoezicht gestart. Cameratoezicht toegevoegd in de APV. 	<ul style="list-style-type: none"> Verplaatsingseffecten zijn beperkt door onvoldoende kennis over de reikwijdte onder burgers (diffusion of the benefits). Veiligheidsindex 2006: toegenomen veiligheid door combinatie van maatregelen als cameratoezicht. 	<ul style="list-style-type: none"> Telefonische enquête Veiligheidsindex: 84% bekend met cameratoezicht, 88% staat er positief tegenover en 66% geeft aan dat het veiligheidsgevoel positief wordt beïnvloed door het cameratoezicht. 	<ul style="list-style-type: none"> Gebruik camerabeelden door OM t.b.v effectiever optreden, met twee aangedragen zaken als succesvolle voorbeelden.
Tilburg	<ul style="list-style-type: none"> Profijt cameratoezicht zou groter zijn als de kwaliteit van de beelden beter is. Samenwerking verloopt goed volgens geïnterviewden en is volgens hen een voorwaarde voor succes. Er is een mix van maatregelen rond cameratoezicht, o.a. extra inzet politie, bikersteam, goede straatverlichting en preventief fouilleren. 	<ul style="list-style-type: none"> Meerderheid van vertegenwoordigers van bij het cameratoezicht betrokken instellingen/organisaties menen dat de criminaliteit en overlast is afgenomen. Volgens politiecijfers is het totaal aantal incidenten in het cameragebied en de overige binnenstad gestegen en in Tilburg gelijk gebleven. Meerderheid geïnterviewden meent dat er geen sprake is van verplaatsingseffecten, behalve bij drugsgelateerde problematiek. 	<ul style="list-style-type: none"> Percentage mensen dat zich wel eens onveilig voelt in de eigen buurt is in de binnenstad gedaald en in Tilburg gelijk gebleven. 	<ul style="list-style-type: none"> Meerderheid geïnterviewden, waaronder vooral politie en OM, meent dat cameratoezicht helpt bij de opsporing en eventuele vervolging.
Utrecht	<ul style="list-style-type: none"> Volgens de politie leidt cameratoezicht tot het 	<ul style="list-style-type: none"> Het totaal aantal geregistreerde meldingen in het cameragebied is toegenomen (en in 	<ul style="list-style-type: none"> Het aandeel passanten en/of bezoekers en bewoners dat zich wel eens onveilig voelt, is 	<ul style="list-style-type: none"> Aantal aangiften is toegenomen (hetzelfde geldt voor de binnenstad

Evaluatie	Proces	Objectieve veiligheid	Beleving cameratoezicht en veiligheid	Opsporing en opvolging
	<p>voorkomen van incidenten op tijdstippen dat er wordt meegekeken. Er kan tijdig worden ingegrepen bij beginnende vechtpartijen.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Cameratoezicht biedt de politie ondersteuning bij het werk doordat zij door het bekijken van de beelden de sfeer kan inschatten en een foto van de beelden van een verdachte kan verspreiden onder collega's. • De meldkamer kan assistentie inzetten als zij ziet dat dat nodig is. 	<p>resterende deel binnenstad gelijk gebleven).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Cameratoezicht werkt volgens de politie niet preventief voor geweldsincidenten. Deze incidenten gebeuren vaak impulsief onder invloed van alcohol en drugs. • Politie verwacht een verplaatsingseffect voor het werkgebied voor fietsendiefstallen. Uit de beschikbare politiegegevens is geen verplaatsingseffect waar te nemen. 	<p>na de plaatsing van de camera's licht toegenomen.</p> <ul style="list-style-type: none"> • 30 procent van de ondervraagde passanten en/of bezoekers en de helft van de bewoners zegt zich door het cameratoezicht 's avonds op straat veiliger te voelen. • Twee derde van de bezoekers en/of passanten en de helft van de bewoners is bekend met het cameratoezicht. • Horecaondernemers weten niet of cameratoezicht daadwerkelijk effect heeft, maar merken wel dat de politie sneller ingrijpt. 	<p>zonder cameratoezicht, maar wel in mindere mate).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Oplossingspercentage is in de gebieden met cameratoezicht, maar ook in de gebieden zonder cameratoezicht vrijwel gelijk gebleven. • Volgens de politie kunnen met cameratoezicht zaken worden opgelost die zonder cameratoezicht niet opgelost zouden kunnen worden (door duidelijke signalen op camerabeelden).
Zaandam (Damgebied)	<ul style="list-style-type: none"> • Het cameraproject ontwikkelt zich goed en voldoet voor een groot deel aan een optimale vorm van cameratoezicht. • Het cameratoezicht wordt onderkend als een aanvullend, en niet als een op zichzelf staand politieel toezichtinstrument. • Cruciaal is het live uitkijken door gekwalificeerd personeel maar gebeurt in een beperkt aantal uren t.g.v. een beperkt budget. • Er is een goede interactie met politie op straat. • Identificatie van personen niet altijd goed mogelijk. 	<ul style="list-style-type: none"> • Het (zelfgerapporteerde) slachtofferschap is gedaald sinds de invoering van cameratoezicht, met name van de meer gecalculerde misdrijven. • Het aantal geregistreerde vernielingen is afgenomen, d.w.z. een preventief effect. • Het aantal zakkenrollerijen is gestabiliseerd, d.w.z. een preventief effect. • Het aantal geregistreerde geweldsincidenten is toegenomen, d.w.z. een repressief effect. • Er lijkt sprake van een verplaatsingseffect van de meer gecalculerde incidenten. 	<ul style="list-style-type: none"> • Externe communicatie rondom cameratoezicht is beperkt. • Er is voor een groot deel voldaan aan de vergroting van het veiligheidsgevoel. • Veiligheid is nog voor verbetering vatbaar. • Bijna de helft van de ouders voelt zich geruster over de veiligheid van hun kinderen tijdens het uitgaan. • Verminderd vermijdingsgedrag onder jongeren. 	<ul style="list-style-type: none"> • Brede benutting door het achteraf uitkijken n.a.v. incidenten en het gebruik voor speciale acties en projecten.
Zeist	<ul style="list-style-type: none"> • Naast cameratoezicht zijn er nog andere maatregelen getroffen om de uitgaansproblematiek terug te dringen, waaronder het 	<ul style="list-style-type: none"> • Het aantal aangiften en incidenten in en rondom het cameragebied is afgenomen. Een aantal incidenten is echter gestegen, waaronder geweld zonder ietsel met wapen, bedreiging, 	<ul style="list-style-type: none"> • Veiligheidsgevoel van ondernemers, bewoners, omwonenden en uitgaanspubliek is toegenomen. • Overlastervaring door bewoners, omwonenden en ondernemers is 	

Evaluatie	Proces	Objectieve veiligheid	Beleving cameratoezicht en veiligheid	Opsporing en opvolging
	<p>horecateam van de politie.</p> <ul style="list-style-type: none"> Door het live uitkijken van de beelden kan door de politie effectiever worden opgetreden door direct in te spelen op een incident. 	<p>vandalisme/baldadigheid en beroving.</p>	<p>afgenomen, maar is nog wel aanwezig.</p> <ul style="list-style-type: none"> Draagvlak voor cameratoezicht was groot en is alleen maar groter geworden. Een deel van het uitgaanspubliek is niet op de hoogte van cameratoezicht. De tevredenheid over de inzet van de politie is toegenomen (de meerderheid is hierover echter nog steeds ontevreden). 	
Zoetermeer		<ul style="list-style-type: none"> De cijfers van de politie en monitorcentrale wijzen op een toename van objectieve veiligheid. Er worden minder overlastincidenten en aanwezigheid van hinderlijke jeugd geregistreerd. Dit wijst op een preventieve werking van de camera's. 	<ul style="list-style-type: none"> De aanwezigheid van camera's zorgt bij 36 procent van de bezoekers bij wie het cameratoezicht bekend is voor een groter gevoel van veiligheid. Voor de meerderheid (56%) maakt het geen verschil. Het vertrouwen in de effectiviteit van de camera's is dalende onder de passanten. 	<ul style="list-style-type: none"> Er zijn sinds de inwerkingtreding van het toezicht 19 personen aangehouden met behulp van cameratoezicht.
Zwolle	<ul style="list-style-type: none"> De beeldkwaliteit is slecht, waardoor identificatie niet altijd mogelijk is. Systeem is storingsgevoelig. De samenwerking is nog onvoldoende ingebed. De beelden worden uitgekeken door een functionaris die tegelijkertijd meer functies vervult en niet zijn volledige aandacht heeft voor het uitkijken van beelden. 	<ul style="list-style-type: none"> Het aantal geweldsincidenten is gelijk gebleven. In het referentiegebied is het aantal toegenomen. Het aantal vernielingen is gedaald. In het referentiegebied is het aantal gelijk gebleven. De geregistreerde overlast is toegenomen. Zo ook in het referentiegebied, maar dan in sterkere mate. Er is geen verplaatsingseffect waargenomen. 	<ul style="list-style-type: none"> Horecapersoneel geeft aan zich veiliger te voelen door camera's. Bijna twee derde van de bezoekers geeft aan zich veiliger te voelen door cameratoezicht. De helft heeft het idee dat het aantal delicten af zal nemen door cameratoezicht. Een derde heeft het idee dat door het cameratoezicht sneller wordt ingegrepen door de politie. Cameratoezicht wordt door slechts weinigen als inbreuk op de privacy beschouwd. Twee vijfde van de bezoekers is niet bekend met cameratoezicht. 	<ul style="list-style-type: none"> De politie geeft aan eerder op incidenten te kunnen reageren en verdachten eerder te kunnen oppakken. Uitdraaien van foto's van verdachten worden door de recherche gebruikt bij de opsporing en overgedragen aan het OM.

BIJLAGE 3

METHODEVERANTWOORDING

Methode

Deze tweemeting is een onderdeel van een vijfjarig monitoronderzoek naar cameratoezicht. De kern van het onderzoek bestaat uit een jaarlijkse enquête onder alle gemeenten in Nederland. Daarnaast worden elk jaar de door of in opdracht van gemeenten uitgevoerde evaluaties bestudeerd. Deze meta-analyse wordt in een apart hoofdstuk vastgelegd. Ten slotte wordt elk jaarrapport voorzien van een thematische verdieping. Per jaar wordt bekeken welk thema aan de orde wordt gesteld en met welke methodiek het thema zal worden onderzocht. Dit jaar is gekozen voor publiek-privatesamenwerking. Dit jaar is als extra onderdeel een inventarisatie uitgevoerd naar knelpunten bij de toepassing van cameratoezicht.

Enquête cameratoezicht

Voor de inventarisatie is gekozen voor het uitzetten van een schriftelijke enquête onder alle Nederlandse gemeenten (443). Deze methode biedt voor respondenten de mogelijkheid om antwoorden op te zoeken en de ruimte om de vragen door verschillende ambtenaren te laten beantwoorden. De vragenlijsten zijn aan de burgemeesters geadresseerd, aangezien zij verantwoordelijk zijn voor de openbare orde binnen gemeenten. In aanvulling op de schriftelijke enquête is gekozen voor een webenquête.

Om vergelijking tussen beide metingen mogelijk te maken, is de vragenlijst van de tweemeting grotendeels gelijk aan die van eerdere metingen. De vragenlijst van de nulmeting is gebaseerd op de vragenlijst die RegioPlan heeft gebruikt in het onderzoek naar cameratoezicht in opdracht van het College Bescherming Persoonsgegevens in 2003. De vragenlijst uit dat onderzoek is destijds getest in drie gemeenten (door het toesturen van de vragenlijst en het face to face bespreken ervan).

Om een zo hoog mogelijke respons te bereiken, is er tweemaal gerappelleerd: éénmaal schriftelijk en éénmaal telefonisch. In het telefonische rappel werd gemeenten de mogelijkheid geboden de vragen telefonisch te beantwoorden. Daarnaast is een aanvullende korte belronde uitgevoerd. In deze belronde is de niet-responderende gemeenten gevraagd of de situatie met betrekking tot cameratoezicht is gewijzigd ten opzichte van een jaar eerder. Indien de situatie niet was veranderd, hebben we de gegevens uit de nulmeting gebruikt.

Deze meting is de derde in een reeks van vijf metingen en betreft de tweemeting. De peildatum is vastgesteld op 31 december 2007. De vragenlijst is in februari 2008 uitgezet. De responsperiode liep tot eind maart 2008.

Meta-analyse

Om te inventariseren welke gemeenten hun cameratoezicht hebben geëvalueerd, is daar in de vragenlijst naar gevraagd. Als gemeenten aangaven het cameratoezicht geëvalueerd te hebben en daar een schriftelijke weergave van te hebben, is hen gevraagd het evaluatierapport toe te sturen of te laten weten waar we de evaluatie kunnen vinden (meestal internet).

Thematische verdieping

Voor de thematische verdieping over publiek-privatesamenwerking hebben we tien interviews gehouden met verschillende deskundigen. De verdeling was als volgt:

- Drie interviews met respondenten van gemeenten.
- Twee interviews met respondenten van politie.
- Eén interview met een respondent van een beveiligingsbedrijf.
- Eén interview met een respondent van een bureau dat is gespecialiseerd in cameratoezicht.
- Eén interview met een respondent van een openbaarvervoersbedrijf.
- Eén interview met een respondent van het Regionaal Platform Criminaliteitbeheersing.
- Eén interview met een respondent van een havenschap.

Inventarisatie knelpunten

Voor de knelpunteninventarisatie zijn telefonische interviews gehouden met respondenten van 29 verschillende gemeenten, voornamelijk projectleiders cameratoezicht. Bij de verdeling van de interviews is rekening gehouden met een goede verhouding naar gemeentegrootte en geografische spreiding. Aan respondenten van tien gemeenten is vervolgens een notitie gestuurd die op basis van de geïnterviewde knelpunten is opgesteld. Er is gevraagd of ze zich herkennen in de geïnterviewde knelpunten en of ze op basis van deze informatie nog aanvullende informatie hebben over knelpunten.

Respons

De vragenlijsten zijn verstuurd naar alle 443 gemeenten. In totaal hebben 404 gemeenten gerespondeerd. Dit is een respons van 91 procent.

Van deze 404 gemeenten hebben 231 gemeenten de vragenlijst schriftelijk geretourneerd, hebben 153 gemeenten de vragenlijst via internet ingevuld en hebben 12 gemeenten de vragen beantwoord in de eerste telefonische ronderonde en 21 gemeenten in de tweede telefonische ronderonde. Een deel van de gemeenten heeft de vragenlijst meerdere malen ingevuld (bijvoorbeeld via internet en schriftelijk). Indien de gegeven antwoorden niet identiek waren, is de versie gebruikt die het meest volledig is ingevuld.

De analyses in dit rapport zijn gebaseerd op de 404 responderende gemeenten. Uit een inventarisatie van responderende gemeenten bleek dat 26 gemeenten die bij de éénmeting hebben gerespondeerd, dit jaar niet hebben

meegewerkt. Daar staat tegenover dat dit jaar 21 gemeenten hebben gerespondeerd die niet aan de éénmeting hebben deelgenomen. Van de gemeenten die bij de tweemeting niet hebben gerespondeerd, hadden zes gemeenten in de éénmeting cameratoezicht. Bij de gemeenten die dit jaar voor het eerst mee hebben gedaan aan het onderzoek zijn drie gemeenten met cameratoezicht.

BIJLAGE 4
TABELLEN
Tabellen bij hoofdstuk 2
Tabel B4-1 Gebruik cameratoezicht naar gemeentegrootte (N=404)

Gemeentegrootte	Wel gebruik	Geen gebruik
0-50.000 inwoners	51 (14,9%)	292 (85,1%)
50.000-100.000 inwoners	21 (58,3%)	15 (41,7%)
100.000-150.000 inwoners	10 (76,9%)	3 (23,1%)
150.000-200.000 inwoners	6 (100%)	0 (0%)
Meer dan 200.000 inwoners	6 (100%)	0 (0%)
Totaal	94	310

Tabel B4-2 Gebruik cameratoezicht naar provincie (N=404)

Provincie	Wel gebruik	Geen gebruik
Drenthe	1	9
Flevoland	1	5
Friesland	2	26
Gelderland	10	41
Groningen	3	19
Limburg	8	27
Noord-Brabant	18	46
Noord-Holland	10	47
Overijssel	6	15
Utrecht	10	19
Zeeland	4	9
Zuid-Holland	21	47
Totaal	94	310

Tabel B4-3 Plaatsen binnen gemeenten met cameratoezicht per locatie (N=94)

Plaats	Aantal gemeenten met cameratoezicht op deze locatie	Aantal locaties
Uitgaanscentrum	32	63
Winkelcentrum	24	48
Bedrijventerrein	21	55
Stationsplein	19	27
Speciale buurten (bijvoorbeeld gebieden met prostitutie)	11	13
Parkeerplaats (openbare parkeerplaats of een door de burgemeester aangewezen plaats voor cameratoezicht)	9	15
Station of halte openbaar vervoer	7	15
Openbare gebouwen	7	7
Ruimten rondom voetbalstadion	2	2
Anders	13	6

Tabel B4-4 Hoe lang hebben gemeenten al cameratoezicht? (N=91)

	Percentage gemeenten
Korter dan 1 jaar	14
Tussen 1-2 jaar	20
Tussen 2-3 jaar	12
Langer dan 3 jaar	54

Tabel B4-5 Plannen tot uitbreiding/invoering cameratoezicht in absolute aantallen (N=404)

Gemeentegrootte	Uitbreiding	Invoering
0-50.000 inwoners	21	31
50.000-100.000 inwoners	11	6
100.000-150.000 inwoners	6	1
150.000-200.000 inwoners	2	0
Meer dan 200.000 inwoners	5	0
Totaal	45	38

Tabellen bij hoofdstuk 3

Tabel B4-6 Momenten van uitkijken (N=92)

	Percentage gemeenten
Rechtstreeks op specifieke momenten en op overige momenten achteraf in geval van bijzondere gebeurtenissen	42
Uitsluitend achteraf in geval van bijzondere gebeurtenis	33
Rechtstreeks op specifieke momenten	10
Altijd rechtstreeks	10
Anders, namelijk...	5

Tabel B4-7 Waar is het uitkijken van beelden ondergebracht? (N=92)

	Percentage gemeenten
Gemeente	15
Politie	53
Particuliere beveiligingsorganisatie	17
Anders	14

Tabel B4-8 Worden de beelden opgenomen? (N=88)

	Percentage gemeenten
Ja, de beelden worden altijd opgenomen	89
Ja, de beelden worden op specifieke momenten opgenomen	9
Nee	2

Tabel B4-9 Wijze van opnemen beelden (N=79)

	Percentage gemeenten
Digitaal	77
Analoog met terugzoekfunctie	18
Analoog zonder specifieke terugzoekfunctie	4
Deels analoog en deels digitaal	1

Tabel B4-10 Bewaartermijn (N=74)

Aantal dagen	Percentage gemeenten
1	7
2	10
3	11
4	8
5	4
7	42
8	1
14	3
19	1
22	3
24	1
28	5
30	3
365	1

Tabel B4-11 Beveiligingsmaatregelen (N=69)

	Percentage gemeenten*
Fysieke beveiliging (afgesloten ruimte, bijvoorbeeld kluis)	80
Digitale beveiliging (wachtwoorden)	65
Organisatorische beveiliging (vastlegging bevoegdheden)	68
De bewaarde beelden worden niet afgeschermd of beveiligd	4
Anders	16

* De percentages tellen niet op tot 100 procent omdat gemeenten meer dan één antwoord konden geven.

Tabel B4-12 Bijzondere functies of technieken (N=92)

	Percentage gemeenten*
Zoekfuncties, bijvoorbeeld op tijdstip, kenteken, afwijkend bewegingspatroon	36
Geluidsdetectie	11
Infraroodtoepassingen	9
Bewegingsdetectie	25
Gezichtsherkenning	21
Camera's kunnen bewegen	57
Digitaal onherkenbaar maken van bepaalde (delen van) gebouwen of personen	41
Geen specifieke functies of technieken mogelijk	23
Overig	15

* De percentages tellen niet op tot 100 procent omdat gemeenten meer dan één antwoord konden geven.

Tabel B4-13 Toezicht kenbaar voor publiek? (N=92)

	Percentage gemeenten
Ja	100
Nee	0

Tabel B4-14 Wijze waarop toezicht kenbaar is gemaakt (N=90)

	Percentage gemeenten*
Mededelingen op borden in het gebied waar cameratoezicht wordt toegepast	97
Publicaties in lokale bladen	71
De camera's zijn duidelijk zichtbaar opgehangen	64
Posters, folders of flyers	16
Anders	10

* De percentages tellen niet op tot 100 procent omdat gemeenten meer dan één antwoord konden geven.

Tabel B4-15 Wijze van kennisnemen beelden (N=92)

	Percentage gemeenten*
Schriftelijk verzoek	63
Er is geen mogelijkheid tot kennisneming van beelden door gefilmde personen	28
Mondeling verzoek	12
Anders	15

* De percentages tellen niet op tot 100 procent omdat gemeenten meer dan één antwoord konden geven.

Tabel B4-16 Wijze van vragen om verwijdering (N=92)

	Percentage gemeenten*
Schriftelijke aanvraag	54
Er is geen mogelijkheid tot het vragen van een correctie en/of verwijdering	39
Mondelinge aanvraag	5
Anders**	13

* De percentages tellen niet op tot 100 procent omdat gemeenten meer dan één antwoord konden geven.

Tabel B4-17 Verzoeken om kennisgeving of verwijdering ingediend in 2006? (N=89)

	Percentage gemeenten
Ja	6
Nee	94

Tabel B4-18 Is er een klachtenregeling voor burgers? (N=92)

	Percentage gemeenten
Ja	53
Nee	47

Tabel B4-19 Werkt gemeente samen met andere instanties? (N=91)

	Percentage gemeenten
Ja	82
Nee	18

Tabel B4-20 Instanties waarmee wordt samengewerkt (N=76)

	Percentage gemeenten*
Politie	96
Openbaar ministerie	40
Bedrijven	32
Openbaarvervoerbedrijf, namelijk:	28
Particuliere beveiligingsorganisatie(s)	30
Stadswacht/gemeentelijke toezichthouders	37
Winkelcentra	13
Buurtorganisaties	7
Betaaldvoetbalorganisaties	7
Anders	20

* De percentages tellen niet op tot 100 procent omdat gemeenten meer dan één antwoord konden geven.

Tabel B4-21 Waaruit bestaat die samenwerking? (N=76)

	Percentage gemeenten*
Periodiek overleg	59
Incidenteel overleg	49
Uitwisselen en verstrekken van beelden	43
Gezamenlijke financiering	33
Anders**	15

* De percentages tellen niet op tot 100 procent omdat gemeenten meer dan één antwoord konden geven.

Tabel B4-22 Wie draagt de kosten van cameratoezicht? (N=90)

	Percentage gemeenten*
Overheid (gemeente en/of politie)	64
Particuliere instellingen of bedrijven	14
Overheid en particuliere instellingen of bedrijven	21

* De percentages tellen niet op tot 100 procent omdat gemeenten meer dan één antwoord konden geven.

Tabel B4-23 Camerabeelden wel eens gebruikt voor opsporing? (N=89)

	Percentage gemeenten
Ja	82
Nee	18

Tabel B4-24 Camera's wel eens gebruikt door observatieteams? (N=81)

	Percentage gemeenten
Ja	38
Nee	62

Tabel B4-25 Is er een protocol of reglement waarin procedures en afspraken over het bekijken van de beelden zijn vastgelegd? (N=91)

	Percentage gemeenten
Ja	73
Nee	28

Tabel B4-26 Is in een protocol of reglement vastgelegd of en hoe hulpdiensten moeten worden ingeschakeld wanneer een incident wordt geconstateerd tijdens het live uitkijken van de camerabeelden? (N=62)

	Percentage gemeenten
Ja	60
Nee	40

Tabel B4-27 Is er een reglement met informatie over het doel, de werkwijze, de beheerder en de rechten van betrokkenen? (N=84)

	Percentage gemeenten
Ja	68
Nee	32

Tabel B4-28 Is dit reglement toegezonden aan het College Bescherming Persoonsgegevens? (N=57)

	Percentage gemeenten
Ja	81
Nee	19

Tabel B4-29 Is het effect van cameratoezicht geëvalueerd? (N=91)

	Percentage gemeenten
Ja	57
Nee	43

Tabel B4-30 Evaluatie naar gemeentegrootte (N=91)

Gemeentegrootte	Wel geëvalueerd	Niet geëvalueerd
0-50.000 inwoners	21	27
50.000-100.000 inwoners	14	7
100.000-150.000 inwoners	8	2
150.00-200.000 inwoners	4	2
Meer dan 200.000 inwoners	5	1
Totaal	52	39

Tabel B4-31 Heeft de evaluatie geleid tot bijstelling van het beleid ten aanzien van cameratoezicht? (N=51)

	Percentage gemeenten
Ja	31
Nee	69

Tabellen bij hoofdstuk 4

Tabel B4-32 Initiatiefnemers cameratoezicht (N=94)

	Percentage gemeenten*
Gemeentebestuur	80
Bedrijven op bedrijventerreinen	21
Overige ondernemers	13
Politie	37
OM	5
Burgers	4
NS	10
Overig	11

* De percentages tellen niet op tot 100 procent, omdat gemeenten meer dan één antwoord konden geven.

Tabel B4-33 Wie heeft het besluit genomen over het al dan niet toepassen van cameratoezicht*

	Gemeenten met cameratoezicht (N=92)	Gemeenten zonder cameratoezicht (N=306)
Gemeenteraad	61	17
Burgemeester (en wethouders)	67	28
Ambtelijke commissie	4	5
Politie	8	7
Anders	10	9
Er heeft geen formele besluitvorming plaatsgevonden	10	60

* De percentages tellen niet op tot 100 procent, omdat gemeenten meer dan één antwoord konden geven.

Tabel B4-34 Is er voorafgaand aan de toepassing van cameratoezicht overleg geweest binnen de driehoek burgemeester (gemeente), het OM en de politie? (N=92)

	Percentage gemeenten
Ja	82
Nee	14
Niet van toepassing	4

Tabel B4-35 Is er voorafgaand aan de toepassing van cameratoezicht overleg geweest met de politie? (N=15)

	Percentage gemeenten
Ja	93
Nee	7

Tabel B4-36 Is er voorafgaand aan de toepassing van cameratoezicht overleg geweest met het Openbaar Ministerie? (N=15)

	Percentage gemeenten
Ja	33
Nee	67

Tabel B4-37 Is er voor de invoering van cameratoezicht overleg geweest met de omwonenden van de plaatsen waar cameratoezicht plaatsvindt? (N=87)

	Percentage gemeenten
Ja	53
Nee	47

Tabel B4-38 Wat is de uitkomst geweest van het overleg met de bewoners? (N=46)

	Percentage gemeenten
Zij hebben ingestemd	74
Zij hebben ingestemd onder condities	78
Zij hebben erom gevraagd	11
Anders	11

* Bij de antwoordmogelijkheid 'anders' is door gemeenten onder andere genoemd dat het cameratoezicht een bedrijventerrein betreft.

Tabel B4-39 Om welke reden is er geen overleg geweest met de bewoners? (N=41)

	Percentage gemeenten
Er wonen geen mensen in de directe omgeving	54
De bewoners hebben zelf om cameratoezicht gevraagd	10
Cameratoezicht is een zaak van de hele gemeente, niet specifiek van omwonenden	12
Het cameratoezicht treft omwonenden nauwelijks	22
Anders	2

Tabel B4-40 Is er voor de invoering van cameratoezicht overleg geweest met de ondernemers rond de plaatsen waar cameratoezicht plaatsvindt? (N=86)

	Percentage gemeenten
Ja	68
Nee	23

Tabel B4-41 Wat is de uitkomst geweest van het overleg met de ondernemers? (N=64)

	Percentage gemeenten
Zij hebben ingestemd	67
Zij hebben ingestemd onder condities	3
Zij hebben erom gevraagd	19
Zij hebben erom gevraagd met condities	5
Anders	6

Tabel B4-42 Om welke reden is er geen overleg geweest met de ondernemers? (N=23)

	Percentage gemeenten
Er zijn geen ondernemingen in de directe omgeving	44
De ondernemers hebben er zelf om gevraagd	4
Er komt geen publiek op het overleg	5
Cameratoezicht is een zaak van de hele gemeente, niet specifiek van de ondernemers	17
Het cameratoezicht treft ondernemers nauwelijks	22
Anders	9

* Bij de antwoordmogelijkheid 'anders' is door gemeenten onder andere genoemd: het betrof een proef.

Tabel B4-43 Aanleiding voor het toepassen van cameratoezicht (N=94)

Aanleiding	Percentage gemeenten met cameratoezicht*
De wens om veiligheid te bevorderen	63
Overlast	60
Vandalisme (publieke eigendommen)	44
Diefstal	33
Lastigvallen/bedreigen van publiek	26
Vechtpartijen	26
Dealen en drugsgebruik	20
Anders	11

* De percentages tellen niet op tot 100 procent, omdat gemeenten meer dan één antwoord konden geven.

Tabel B4-44 Aanleiding voor het uitbreiden van cameratoezicht (N=49)

Aanleiding	Percentages*
De wens om veiligheid te bevorderen	76
Overlast	51
Vandalisme (publieke eigendommen)	31
Diefstal	25
Lastigvallen/bedreigen van publiek	12
Vechtpartijen	14
Dealen en drugsgebruik	14
Verplaatsing van de overlast	8
Anders	31

* De percentages tellen niet op tot 100 procent, omdat gemeenten meer dan één antwoord konden geven.

Tabel B4-45 Aanleiding voor voornemen cameratoezicht in te voeren (N=41)

Aanleiding	Percentages*
De wens om veiligheid te bevorderen	49
Overlast	56
Vandalisme (publieke eigendommen)	59
Diefstal	39
Dealen en drugsgebruik	20
Lastigvallen/bedreigen van publiek	27
Vechtpartijen	15
Anders	17

* De percentages tellen niet op tot 100 procent, omdat gemeenten meer dan één antwoord konden geven.

Tabel B4-46 Gestelde doelen voor invoering cameratoezicht (N=92)

Doel	Percentages*
Handhaving en toezicht openbare orde	75
Vergroting van de veiligheid van burgers	73
Cameratoezicht heeft een algemeen preventieve functie	66
Weren van overlast	52
Meer effectieve inzet politie	46
Verbetering opsporing	44
Extra toezicht	36
Inbraakpreventie	33
Anders	9

* De percentages tellen niet op tot 100 procent, omdat gemeenten meer dan één antwoord konden geven.

Tabel B4-47 Zijn er andere maatregelen getroffen om de doelen te bereiken zonder dat cameratoezicht nodig zou zijn? (N=90)

	Percentage gemeenten
Ja	93
Nee	7

Tabel B4-48 Betroffen maatregelen vóór invoering cameratoezicht (N=86)

Maatregel	Percentages*
Meer verlichting	74
Meer surveillance	69
Andere ruimtelijke inrichting	48
Voorschriften horeca	44
Afspraken scholen	8
Anders	28

* De percentages tellen niet op tot 100 procent, omdat gemeenten meer dan één antwoord konden geven.

Tabel B4-49 Overwegingen voor besluit noodzakelijkheid cameratoezicht (N=51)

Overweging	Percentages
Cameratoezicht is een goede aanvulling op andere maatregelen	35
Ernst van de problematiek	29
Andere maatregelen hebben onvoldoende effect	10
Cameratoezicht is effectiever dan andere maatregelen	10
Geen politiecapaciteit	2
Goedkoper dan andere maatregelen	2
Anders	12

REGIOPLAN BELEIDSONDERZOEK

Nieuwezijds Voorburgwal 35
1012 RD Amsterdam

T 020 531 531 5

F 020 626 519 9

E regioplan@regioplan.nl

I www.regioplan.nl

Regioplan Beleidsonderzoek maakt deel uit van Ernst & Young